

Kungahuset och Torekovkompromissen 1971-2013

Fil dr Erik Söderman. F d Arbetslivsinstitutet, Centrum för Arbets- och Miljömedicin (SLL) & Institutionen för Neurovetenskap (KI). Alla Stockholm. Nu pensionerad.

Adress:

Fil dr Erik Söderman; Odengatan 40, 3tr; SE-113 51 Stockholm; Sweden

Tel: +46 08 612 96 71; 070 440 39 72

erik.soderman@globalnet.net

*

Abstract

En sökning på ämnet den svenska monarkin 1946-2013 hittade 69 icke-biografiska referenser och ett stort antal opinionsundersökningar. Referenserna försökte beskriva den moderna svenska ceremoniella monarkins framväxt och egenart, bedöma dess ändamålsenlighet och förklara dess fortsatta popularitet. Några resultat: De låga förväntningarna gör monarkin motståndskraftig. Stödet för den ceremoniella monarkin som statskick nådde 1996 ett maximum på cirka 75 procent och är nu cirka 64 procent.

1 Inledning

Efter Torekovkompromissen 1971 har den svenska monarkin länge varit forskningsmässigt död och ett Eldorado för partsinlagor, jubileumsböcker, tidningsartiklar och allmänt tyckande. En sammanställning av det som publicerats 1946-2013 innehöll ungefär 1600 referenser med unik information (Söderman 2013). "Forskningen" definierades i brist på bättre kriterier som de 69 referenser som hade ambitioner att tillföra något utöver biografiska data: Debattböcker, opinionsundersökningar, filmer, biografier, memoarer, pm, artiklar, examensuppsatser & opublicerade manus. Frågeställningarna kretsade kring den svenska monarkins makt, funktion och fortlevnad. Det fanns siffror (=statistiska tidsserier) för fyra områden:

- Kungahusets verksamhet (schemat)
- Stödet för monarkin som statsskick (procent)
- Förtroendet för kungahuset (förtroendebalansen)
- Kungahusets popularitet & inflytande (rangordning)

Uppsatsen använder dessa tidsserier och annan information för att beskriva hur kung Carl Gustaf efter Torekovkompromissen – ett mycket magert dokument – "fyllt sitt ämbete", för att beskriva några aspekter av stödet för en sådan monarki och slutligen den svårdefinierbara lobbymakt som följer av ämbetet. Man kan sammanfatta Torekovkommitténs problem som att det är farligt att ändra på något som man inte begriper.

2 Bakgrund

Torekovkompromissen brukar i regel beskrivas från den republikanska sidan. Nu senast av statsvetaren Cecilia Åse (Åse 2009). Min egen beskrivning använder så långt det är möjligt källor som belyser den monarkistiska sidan och tar vid där riksmarskalk Ingemar Eliassons föredrag ”Har lagstiftaren lämnat statschefen i sticket?” och hans memoarer slutar (Eliasson 2012; Eliasson 2013).

2.1 Torekovkompromissen

1954-1963 arbetade ”författningsutredningen” med en delrevision av statsskicket. Det färdiga förslaget till kungens roll kritiserades från två håll: Av monarkisterna för att det eliminerade hans roll i det dagliga regeringsarbetet. Av republikanerna för hans fortsatta inflytande som regeringsbildare, t ex att kunna upplösa riksdagen och utlysa nyval. En ny utredning – ”grundlagsberedningen” – tillsattes 1966 för att skriva om hela författningen och lade mars 1972 fram sitt förslag. Kungens roll bestämdes genom den s k Torekovkompromissen. Denna förhandlades fram på hotell Kattegat i Torekov den 16-20 augusti 1971. Ansvariga politiker var Bertil Fiskesjö (s), Allan Hernelius (m), Birger Lundström (fp) & ordförande Valter Åman (s). Moderaten Hernelius – kungahusets ”ledande försvarare” – visade sig under förhandlingarna så kompromissvänlig att han av båda sidor fick tillnamnet ”kungamördaren” (Mårtensson 2000: s. 201).

Själva Torekovtexten var mycket kortfattad. Kungens uppgift var att öppna riksdagen och att hålla sig informerad om rikets angelägenheter. Att kungen skulle ha representativa och ceremoniella uppgifter därutöver måste man läsa mellan raderna. Presskommunikén löd (Stjernquist 1971):

Statschefens ställning och befogenheter i en ny grundlag:

1. Konungen är rikets statschef.
2. Regeringens beslutssammanträden kallas regeringssammanträden. Konselj är sammanträde mellan statschefen och regeringen. Konselj äger rum minst en gång varje kvartal. Vid konseljen, där statschefen är ordförande, redogör regeringen för aktuella beslut och åtgärder. Det åligger statsministern att fortlöpande hålla statschefen underrättad om rikets angelägenheter. När så erfordras kallar statsministern till extra konselj.
3. Vid regeringsbildning överlägger talmannen med vice talmännen och partiledarna och utpekar därefter regeringsbildare. Hans förslag underställs riksdagen och anses godkänt om inte mer än hälften av ledamöterna röstar däremot. Bifalles förslaget, anmäls så snart kan ske den nya regeringens sammansättning för riksdagen. Därefter äger regeringsskiftet rum vid en särskild konselj inför statschefen.
4. Statschefen är ordförande vid utrikesnämndens sammanträden.
5. Befälet över krigsmakten utövas av regeringen.
6. Vid riksdagens (”riksmötets”) öppnande är statschefen närvarande och förklarar på talmannens hemställan riksmötet öppnat.

I en intervju efteråt förklarade Hernelius att kungens närvaro vid regeringsskifteskonsejen och utrikesnämndens sammanträden var för att poängtera deras vikt (Helsingborgs Dagblad 1971). Propositionen (Prop. 1973:90: ss. 170-176) var något men inte mycket utförligare: ”I övrigt bestäms statschefens representativa uppgifter till stor del genom sedvana. Vissa funktioner utöver han enligt gällande folkrätt.”

Torekovkompromissen tolkas ofta som en munkavlelag och en uppmaning till fullständig passivitet. I propositionen står: "Statschefens hela agerande inför offentligheten måste präglas av hans roll att företräda nationen i dess helhet. Som beredningen utvecklar utförligt får hans sätt att utöva representation inom landet och i förhållande till andra stater inte vara sådant att det tyder på motsatsförhållande eller spänning mellan statschefen och de politiskt ansvariga organen." Åman hade förmodligen Gustaf V:s borggårdstal 1914 i tankarna och hans krigstal 1943 där han förbehöll sig rätten att vid ett allvarligt krisläge gripa in personligen. Ännu 1978 ansåg 16 procent av befolkningen att det var kungens rätt och skyldighet att göra så (Sifo 1978).

Den 6 mars 1973 sammanträffade Valter Åman med Gustaf VI, kronprins Carl Gustaf och riksmarskalk Stig H:son Ericson för att informera dem om propositionen. Åman började med en beskrivning för hur lagförslaget skulle komma att behandlas och beskrev därefter lagförslaget punkt för punkt. Gustaf VI var positiv till informationskonsejerna (det var bra att slippa dränkas i dagliga trivialiteter) och till att kungen även i fortsättningen skulle underteckna kreditivbrev för nyutnämnda ambassadörer och kunna utnämna hertigar. Gustaf VI var negativ till att kungen inte längre skulle vara högsta chef för försvarsmakten (Åman hade redan tidigare diskuterat saken med prins Bertil vilket resulterade i en förändring av propositionen så att kungen skulle inneha försvarets högsta rang och ceremoniellt företräda riket utåt), upphävandet av ordensväsendet för svenska medborgare (återinfördes senare för kungahuset) och att statschefens rättsliga immunitet avskaffades (den återinfördes i propositionen). Även ceremonielet ändrades. Carl Gustaf teg sig genom dragningen. Var man maktlös så var man. Tigandet togs som intyg på att han godkände förändringarna (Fjellman 1973: ss. 174-178). Han intervjuades om vad han tyckte (Kallio 1972):

Landets blivande kung medger att han är besviken på det ändringsförslag till grundlagen som hotar att begränsa hans betydelse så till den grad att hans uppgifter skulle inskränkas till så gott som bara representation. ... Om sin framtida ställning säger han själv att han måste anpassa sig till nutida tankesätt och bli något slags försäljare av Sverige.

– Man kanske inte kan fatta några [beslut] direkt, men man kan prata med folk och diskutera olika lösningar.

– Det känns ganska tokigt att först uppfostras i ett visst syfte, att motta ett ämbete. Sen finns det ingenting som väntar, buff! (Kronprinsen viftar med händerna i luften.)

– I princip kunde kungahuset göra någonting åt saken men det är sed att man inte startar något klart politiskt agerande eftersom detta skulle föra med sig öppna motsättningar mot riksdagen. Och det är ju den som stiftar grundlagarna. Därför tar man inte ställning, dvs hovet tiger och säger ingenting.

– Jag kan inte säga vad jag skulle göra om monarkin inte fortsatte. Skulle jag gå i pension eller vad? Jag har inte tänkt efter vad jag skulle bli om jag inte skulle bli vald till kung. Jag är född och uppvuxen för det.

Inför 50-årsdagen intervjuades han på nytt (Mehr 1996):

SM: Har kungen någonsin upplevt att monarkin varit hotad på allvar?

CG: Nej, kanske inte direkt. Det var en viss... hur ska jag säga... känslig period i samband med tronskiftet. Så här efteråt tycker jag det.

SM: Var monarkin politiskt hotad?

CG: Ja, det kan man säga. Det fanns vissa stämningar och vissa diskussioner och en viss känsla... Man skulle förändra allting...

SM: Agerade kungen för att motverka det?

CG: Jag kunde inte göra så mycket. (1972 föreslog grundlagskommissionen att kungens roll skulle bli helt representativ. Kravet på avskaffandet av monarkin avstyrde Olof Palme på den socialdemokratiska partikongressen med att det nu bara "krävdes ett penndrag" för att införa republik.)

SM: Tog ni upp diskussionen privat med statsminister Olof Palme någon gång?

CG: Vi pratade inte om såna saker, nej.

SM: Aldrig någonsin! Trots att den socialdemokratiska partikongressen krävde att kungahuset skulle avskaffas...

CG: Ja, sedan många år.

SM: Nog måste ni ha tagit upp det på tu man hand...

CG: (Tystnad)...Nej.

SM: Det har jag svårt att tänka mig...

CG: Mmmmm...

SM: Var det inte frestande att bara dryfta det någon gång...

CG: (Lång paus) ...Nej, men jag sa väl att jag var mycket medveten om att det var inskrivet i det socialdemokratiska partiprogrammet. Sen behövde jag inte säga så mycket mer, tycker jag...

SM: Vad svarade Olof Palme?

CG: Det var inte läge att säga så mycket då, men vi vet ju om hans agerande efteråt. Han avförde frågan på partikongressen med det beryktade pennstrecket. Men det kändes märkligt, tycker jag.

SM: På vilket sätt?

CG: Att det bara skulle hänga på ett litet pennstreck! I den nya regeringsformen fanns inga instruktioner om vad en modern monark skulle göra - däremot fick jag snabbt klart för mig vad jag inte fick göra!

SM: Var kungen aktivt emot regeringsformen?

CG: Ja! Hur ska jag säga... i en situation där jag tog över en historisk uppgift kändes det lite märkligt, om jag uttrycker mig milt...

SM: Kändes det som en degradering?

CG: Ja, en viss form av misstroende. Självfallet.

SM: Framförde kungen det?

CG: Nej, det går inte.

SM: Det får man inte göra om man är kung?

CG: Nej, det får man inte. Men det pågick en debatt, kanske inte offentlig. Vi diskuterade med folk inom statsförvaltningen och...

SM: Lobbying kallar vi det för i dag.

CG: Så kan man också kalla det. Jag kunde inte framträda i debatten.

Propositionen lades fram inför riksdagen den 28 mars 1973 och gick därefter på remiss. Den 15 september samma år dog Gustaf VI. Den 28 februari 1974 antogs den men eftersom det gällde en grundlag måste den godkännas ytterligare en gång med ett mellanliggande val. Den trädde därför inte i kraft förrän den 1 januari 1975. Att monarkin inte i stället avskaffades förklarades av Republikanska klubben/förbundet (1955-1990) med både "pietetsskäl" & politisk feghet (Sjöberg & Åsard 1982): "Att monarkin har opinionsstöd kan ändras med politiskt arbete. Det finns inget som tvingar riksdagen att följa folkopinionen." Efterföljaren Republikanska föreningen (1999-) har samma inställning och har fått dominera debatten eftersom Rojalistiska föreningen (1978-) numera är en kulturförening utan politisk agenda. Den förefaller trött på att monarkifrågan degenererat till "politisk gyttjebrottning" och vill syssla med sitt. Republikanska föreningen lät göra en egen författningsutredning (Einarsson & Svensson 2012).

2.2 Kritiken

Kritiken hade under den första riksdagsbehandlingen av propositionen 1973 varit ganska lam. Det mesta av kritiken bemöttes med att det fanns ett värde i att lagarna avspeglade de reella förhållandena. Under den andra riksdagsbehandlingen 1974 förekom däremot omfattande protester både från kretsen kring Folket i Bild/Kulturfront, från den nybildade Medborgarrättsrörelsen (MRR) och från Rikskommittén med folket för kungen. Man föreslog att kungens ställning borde bevaras eller förstärkas och att riksdagens högtidliga öppnande bibehölls (Johansson 1976). Moderate riksdagsmannen och Gustaf VI:s livmedikus Gunnar

Biörck framförde i en debattartikel att "munkavletvånget" var orimligt: "Ingen moraliskt sund person kan i längden lyfta lön på villkor att avstå ifrån att ha en mening." Biörck uppfattade det också som att statsapparaten under Gustaf VI "stulit" kungen från folket och att detta på sikt skulle minska stödet för monarkin: "Historien i vårt land, liksom i många andra länder, handlar ofta om en känslig maktbalans mellan fursten, frälset och folket. Vårt frälse är i dag administratörerna i stat, kommuner och intresseorganisationer. Man har ibland hört invändningar mot att Konungen öppnar riksdagen, omgiven av sitt 'frälse' – den statliga administrationen – medan folkets representanter spelar en mera passiv roll. Ju lösare Konungens band till den politiska administrationen blir, desto starkare kommer måhända i så fall banden till folket att växa sig." (Biörck 1974.)

Vad Biörck syftade på var svårbegripligt redan för samtiden men det tycks ha funnits en diskussion ifall en opolitisk kung hade mera gemensamt med den opolitiska statsapparaten än med folkets valda representanter. Hernelius anmälde en reservation: "Även om lagstiftningen till stora delar självfallet ger uttryck åt den i riksdagen förhärskande majoritetens politiska uppfattning, skall den tillämpas i rättsstatlig ordning av opolitiska organ. Därom råder full enighet mellan partierna. Det synes då, inte minst av psykologiska skäl, lämpligt att viktigare statshandlingar formellt utgår från den opolitiska statschefen." (Hernelius & Werner 1973.) Svaret var ett absolut nej: "En vägran av från statschefens sida att underteckna vissa beslut skulle kunna ge allmänheten en felaktig uppfattning om statskicketts grunder [att all makt utgår från folket]."

Hur det nu må vara med detta har Torekovkompromissen blivit oväntat långlivad vilket gett den en särskild men förmodligen helt oförtjänt nimbus. Statsvetaren Cecilia Åse har ägnat en artikel åt de ganska så snåriga tankegångarna (Åse 2008):

Föreställningen tycks vara att en välinformerad statschef kommer att förstå på vilket sätt han *inte* skall ta ställning. Därmed kan det undvikas att medborgarna får intryck av att det inte råder enighet mellan statschef och regering.

Föreställningen i grundlagsdebatten innebär alltså att statschefen för att uppnå och behålla en position över det politiska också bli tvungen att uppträda *som om* han representerar den förda politiken. Alla andra sätt att uppträda riskerar att uppfattas som att han agerar politiskt. Statschefens funktion blir att legitimera den politiska styrelsen och den förda politiken och monarkin skänker därmed nationell legitimitet åt svensk demokrati och det svenska politiska styret.

Talmannen anses besitta ett slags dubbel demokratisk legitimitet: genom att vara vald dels av folket till riksdagen och dels av riksdagsledamöterna till talman. ... Monarkens och talmannens respektive positioner "över" det politiska systemet bygger alltså på skilda logiker. Talmannen placeras "över" partipolitik och politiska motsättningar genom att knytas hårt till det demokratiska och parlamentariska systemet medan kungens position "över" det politiska tvärtom handlar om att hans legitimitet blir större ju längre bort han är från allt det som kan uppfattas som ett direkt samröre med politiska intresse motsättningar, ställningstaganden eller handlingar.

Alltså ju mindre Carl Gustaf sysslar med politik desto bättre. Han skall i Benjamin Constants terminologi vara en "pouvoir neutre". Jag utvecklar: Man brukar skilja på makt, inflytande och prestige (Carl Gustaf föredrar termen förtroende). Gustaf VI hade formellt en maktställning men skrev i praktiken under regeringsbesluten utan att ha något inflytande på dem. Det förväntades att hans prestige skulle medverka till att besluten åttlyddes. Vad gäller Carl Gustaf skriver han inte under besluten men förväntas ändå genom sin prestige få andra att stödja dem. Varje gång Carl Gustaf har gjort en ansats att frondera har kritiken varit så häftig att man får anta att det är en svag punkt i kompromissen. I kraft av sin ställning har han

en potentiell makt. Anledningen till att han inte tillåts skriva under besluten är att man inte litar på honom. Han förutsätts ha sin egen politiska agenda.

Carl Gustafs (halv)konstitutionella roll är således (liksom Gustaf VI:s roll) baserad på hans prestige. Denna har genom året diskuterats ur alla möjliga synvinklar. Carl Gustaf som en föredömlig privatperson (tveksamt), Carl Gustaf som bärare av en kunglig mystik (tveksamt) och Carl Gustaf som en plikttrogen och välmenande person (definitivt). Det finns en intern kritik att hans låga personliga profil undergräver hans konstitutionella ställning: Auktoritet – Prestige – Förtroende får man inte gratis. I praktiken har Carl Gustaf dock följt hovrättsrådet Gustaf Petréns rekommendation att verka utanför konstitutionen: “I och med 1974 års regeringsform har kungen inte några politiska funktioner. Därför har han också fått en friare ställning som tillåter honom att uttala sig i diverse frågor. Av tradition och hävd bör han dock ej uttrycka någon uppfattning i kontroversiella frågor. Med detta menas frågor som diskuteras i riksdagen.” (Hultkvist 1979.)

Den senare författningskritiken upprepade gamla argument. Sista inlägget från Rojalistiska föreningen 1998 var ett återställarkrav. (Rojalistiska föreningen 1998.)

- Låt de statliga verken åter bli kungliga.
- Återinför ordensväsendet.
- Kungen skall åter bli regeringsbildare.
- Återför kungens rätt att adla, något i stil med hedersdoktor.
- Återinför kröningen.

2004 slutade regeringskansliet att underteckna internationella avtal i namn av statschefen utan skrev i stället “Konungariket Sveriges regering”. Detta berodde enligt juristen Nicklas Vabi på att Carl Gustaf inte hade någon roll vid tillsättningen av regeringen. Det förefaller ha varit en administrativ ändring av praxis. Carl Gustafs förmodligen sista underskrift var ett avtal med Thailand 2003 om att svenskar skulle få avtjäna sina straff i Sverige. Bruneidebattet fick således konstitutionella konsekvenser – Carl Gustaf berövades sin sista formella makt.

2.3 Stödet

Valmannakårens stöd för Torekovkompromissen var initialt måttligt: 80 procent ville behålla kungens befogenheter som de var. Sju procent ville minska dem enligt grundlagsförslaget. 12 procent ville förstärka dem (förmodligen enligt det tidigare grundlagsförslaget). Två procent var osäkra. (Sifo 1973.) Detta har i efterhand tolkats som att beslutet drevs fram av en mindre grupp partiaktivister och republikaner och över allas huvuden enligt devisen vi är folkvalda – alltså har vi mandat att fatta vilka beslut som helst. (Svanberg 2010; Svanberg 2013.) Carl Gustaf har senare vänt detta argument mot republikanerna genom att hävda att eftersom monarkins existens är beslutad i laga demokratisk ordning är den definitionsmässigt en demokratisk institution.

1976 ställde Sifo frågor om arbetsfördelningen mellan statsministern och kungen: 76 procent ansåg den bra. 14 procent ansåg den dålig. 10 procent var osäkra. Svaret på följdfrågorna antydde att det fanns oklarheter i tolkningen av Carl Gustafs symboliska roll. Uppslutningen kring kungen som talesman för nationen på det sätt som skedde vid Tsunamitalet var måttlig (60 procent statsministern, 27 procent kungen, fem procent båda). Uppslutningen kring kungens medverkan vid festliga tillfällen var betydligt större (84 procent kungen, sju procent statsministern, fem procent båda). (Sifo & Zetterberg 1976.) Mätningarna vid tiden för

Tsunamitalet 2005 kan tolkas på samma sätt: Att en fjärdedel av befolkningen accepterar Carl Gustaf som en talesman för nationen – 27 procent av befolkningen hade genom talet fått ökat förtroende för honom.) (Sifo 2005.)

1986 ställde Sifo frågor om Carl Gustaf hade meningsfulla arbetsuppgifter eller om hans befogenheter borde öka eller minska. 72 procent ansåg arbetsuppgifterna var meningsfulla och 75 procent ansåg att han hade lagom med befogenheter. (Sifo 1986.) 2004 lät företaget Easyresearch göra en panelundersökning om han uppfyllde kraven för dessa sina arbetsuppgifter. En av frågorna handlade om Carl Gustafs politiska profil. Bedömningen var att han höll låg politisk profil. Panelen gjorde motsvarande skattningar för sin idealregent. Den var helt nöjd med Carl Gustafs låga politiska profil. (Easy Research 2004.) Carl Gustaf har anpassat sig till läget. 1999 var hans åsikt att Sverige hade ett system av opolitiska ämbetsmän varav han själv var en. (Nildén m fl. 1999.) Landshövding av fideikommissen Sverige är väl det närmaste man kan komma Carl Gustafs tolkning av sin roll.

3 Monarkiforskningen

Den svenska monarkin och den svenska monarkiforskningen är utformad enligt engelsk förebild. Detta är inte helt oproblematiskt eftersom den engelska monarkin har en mycket centralare ställning i samhället än den svenska monarkin. T ex förekommer fortfarande ämbets- och medborgareder där man svär trohet till drottning Elisabeth II och hennes efterkommande. Svenska forskare och debattörer har dock tolkat det som en fråga om grad snarare än art.

3.1 England: ”Klassikerna”

”Klassikerna” i ämnet monarkiforskning är Edmund Burke (1790) ”Reflections on the Revolution in France”, Thomas Paine (1791) ”Rights of Man”, Benjamin Constant (1815) ”Principes de Politique Applicables a Tous les Gouvernements” och Walter Bagehot (1867) ”The English Constitution”. (Burke 1790; Paine 1791; Constant 2003; Bagehot 1867.) De två första var polemiska partsinlagor för och emot franska revolutionen. Den tredje pläderade för en konstitutionell monarki med monarken som neutral part och med uppgiften att dämpa statsapparatusens excesser – efter Napoleontiden ett allmänt debattämne. Den fjärde var en beskrivning av engelsk parlamentarism under drottning Victoria och med ett långt kapitel om hur hon fastän formellt maktlös hade ett avsevärt inflytande. Bagehot sammanfattade ”monarkins makt” i sex punkter:

- Monarkin får sin styrka genom att koncentrera intresset till en enda person och genom att vädja till känslorna – i praktiken för familjen & nationen. Republikanerna är svaga eftersom intresset för dem är uppsplittrat på många personer och eftersom de vädjar till förståndet. Eller: ”We must not bring the Queen into the combat of politics, or she will cease to be revered by all combatants; she will become one combatant among many.”
- Monarkin får sin styrka genom den ”monarkistiska mystiken” med ett ursprung i traditionen och i religionen. Många faktorer bidrar till mystiken: Genealogin som ger kontinuitet över generationer, det livslånga ämbetet som gör monarken till ett varaktigt inslag i enskilda människors liv och informationsbristen. Denna senare gäller både ämbetet (det diffusa ansvaret, immuniteten, ställningen ”ovanför partierna”) och personen (ensam, isolerad, reserverad, ofelbar). Eller: ”Its mystery is its life. We must not let daylight in upon magic.”
- Monarken är toppen av samhällspyramiden och en lättbegriplig nationell symbol för den utbildade massan. Prakten kring hovet inskräper detta.
- Monarken är en moralisk förebild.
- Monarkin är ett bålverk mot demokratin. Den döljer hur samhällets eliter kämpar om makten. Om folket visste vad som försiggick skulle de kräva medinflytande!
- Och slutligen: ”To state the matter shortly, the sovereign has, under a constitutional monarchy such as ours, three rights – the right to be consulted, the right to encourage, the right to warn.” Enligt konstitutionen hade hon kvar ett antal maktbefogenheter – s k ”reserve powers” – men det var oklart om hon kunde utöva dem.

Bagehots sex punkter har i hög grad påverkat den svenska monarkidebatten – främst då hans resonemang om familjen, nationen och den ”monarkistiska mystiken”. Senare författare har påpekat lakuner i Bagehots analys. När drottning Victoria blev änka 1861 slutade hon med offentliga framträdanden och blev närmast osynlig för sina undersåtar. Detta uppfattades som att hon misskötte sitt ämbete, det bildades republikanska klubbar och det fanns t o m propåer att hon borde abdikera. Alla senare monarker har tagit lärdom: Den som inte syns existerar inte. Eller som drottning Louise uttryckte det: En kunglighet är antingen frisk eller död. (Bagehot var dock medveten om problematiken och skrev senare: ”To be invisible is to be forgotten ... To be a symbol, and an effective symbol, you must be vividly and often seen.” Min tolkning är att han här backar från sin tidigare ståndpunkt om vikten av den ”monarkistiska mystiken”. Man kan inte vara hur anonym som helst. Ett annat känt exempel är hur Elisabeth II:s självvalda isolering efter prinsessan Dianas död togs illa upp. Hon förutsattes uttrycka landets sorg offentligt.)

Bagehot var en del av en bredare politisk reformrörelse som 1861-1914 gjorde om statskicket till ”Democratic Royalism” = en renodlat ceremoniell monarki. Till rörelsen räknas politiker som William Gladstone & Reginald Brett (lord Esher), religiösa makthavare som biskop Randall Davidson och högadel som 15:e hertigen av Norfolk Henry Fitzalan-Howard (Kuhn 1996). Karl Staaff var starkt påverkad av rörelsen och sammanfattade några av dess idéer (Staaff 1914; Staaff 1917). Den resulterande maktlösa demokratiska monarkin bemöttes i början med förakt men har visat sig obegripligt populär och långlivad. Ett tidigt försök att reda ut varför gjordes av Black (1953).

3.2 England: Efterkrigstiden

Efter andra världskriget pågick i England en hätsk debatt om ”the establishment” – kyrkan, adeln, monarkin, försvaret, bankerna och storföretagen – gamla eliter som förutsattes hålla varandra om ryggen. Dessa hänvisade ofta till sina traditioner vilket genererade en hel del forskning om dessa – särskilt då om adelns och monarkins traditioner. De mest kända verken är Perry Andersson (1974) ”Passages from Antiquity to Feudalism”, Perry Andersson (1974) ”Lineages of the Absolutist States”, Benedict Andersson (1983) ”Imagined Communities”, Eric Hobsbawm & Terence Ranger (1983) ”The Invention of Tradition” och David Cannadine (1990) ”The Decline and Fall of the British Aristocracy”. (Andersson, P. 2004; Andersson, P. 1980; Andersson, B. 1993; Hobsbawm & Ranger red. 1983; Cannadine 1990.) England tolkades som ett fall av ”ojämn utveckling” så att arkaiska inslag (verkliga och påhittade) fanns kvar mitt i det moderna.

I den andan genomfördes två inflytelserika studier av moderna förhållanden: Tom Nairn (1988) ”The Enchanted Glass: Britain and its Monarchy” & Michael Billig (1992) ”Talking of the Royal Family”. (Nairn 2011; Billig 1998.) Böckerna med deras fokus på engelsk ”vardagsroyalism” måste ses mot bakgrund av den sanslösa uppskrivningen av Elisabeth II som en sammanhållande kraft för samväldet. En tredjedel av den brittiska befolkning ansåg vid kröningen att Elisabeth hade fått sitt ämbete av Gud – hon t o m smordes med helig olja för att bekräfta saken (Shils & Young 1953; Smith 2012). Billig beskriver genomslaget för denna nationalistiska tolkning av monarkin och Nairn ägnar sin bok åt att beskriva faran med en sådan monarki – att den agerar stoppkloss för samhällsutvecklingen.

Under tiden spreds idéer om postmodernism – i början som en litterär term, senare som en beskrivning av ett kulturellt tillstånd. Begreppet applicerades med tiden på allt möjligt – inom monarkiforskningen framför allt på massmediebevakningen av prinsessan Diana som tidvis

helt tappade kontakt med verkligheten – det postmoderna tillståndet. Böcker i den traditionen är Mallory Wobber (2000) ”Media and Monarchy”, Jude Davies (2001) ”Diana, A Cultural History” och Neil Blain & Hugh O'Donnel (2003) ”Media, Monarchy and Power” (Wobber 2000; Davies 2001; Blain & O'Donnel 2003).

*

Ytterligare två efterkrigsböcker som påverkat den svenska debatten är:

- Ernst Kantorowicz (1957) ”The Kings Two Bodies” om arvsmonarkins religiösa rötter. Under medeltiden motiverades arvsmonarkin juridiskt som att landets andliga essens var ingjuten i kungens kropp och gick i arv till efterträdaren. Liksom Jesus hade kungen två naturer. Som fysisk person dog han. Som symbol var han odödlig. (Kantorowicz 1957.)
- Peter Burke (1992) ”The Fabrication of Louis XIV” om Ludvig XIVs propagandacentral ”Lilla akademien”. Ludwig utövade närapå total kontroll över sin publika framtoning. Hans verkliga jag kom helt i skymundan. (Burke 1996.)

3.3 Sverige: Monarkins rätta natur

Bagehot hade inkluderat ett avsnitt om monarkins rötter i en heroisk Grekisk forntid. Han var inte ensam om sådana tankar. Det fanns en hel forskningstradition som härledde kungavärdigheten ur magi, religion & myter. Mest känd är James George Frazer (1890) ”The Golden Bough – a study in comparative religion”. (Frazer 2009.) I Sverige populariserades den traditionen genom Vilhelm Mobergs pamflett ”Därför är jag republikan” (Moberg 1955; Moberg 1966). Moberg ansåg att hovetiketten frilade monarkins rätta natur av avgudadyrkan och det argumentet är fortfarande gångbart: ”Kungadömet frammanar och utvecklar några av människans mest förödmjukande egenskaper: begäret att stå i gunst hos de höga, iveren att få umgås med dem, tjänstvilligheten till varje pris, den böjda ryggen inför överheten. Kungligheten får undersåtarna att förnedra sig själva även om det inte är deras avsikt. Till konungen och hans hov hör lakejen, och kungadömet har alltid alstrat lakejsjälur eller vad vi kallar hovmannamentalitet: Denna beskäftighet hos människor, som i varje situation är beredda att stå sin härskare till tjänst.”

Boken blev mycket omtalad och såldes med tiden i över 40 tusen exemplar. Den genererade också två motböcker Bo Setterlinds ”Därför är jag monarkist” (Setterlind 1955) & Sven Svenssons ”Därför är jag monarkist” (Svensson 1967). Dessa är mycket svårrefererade eftersom de punkt för punkt försöker tillbakavisa Mobergs argument. Setterlind påpekade att Stalin och Hitler båda ledde republiker. Uppenbarligen ett för sin omgivning farligare statskick än monarkin. Svensson ställde sig oförstående till Mobergs utgångspunkter: ”Något som Moberg vill åt är lakejsjälur. Men vem är ej lakejsjälur åt någon? Det måste väl alltid finnas såväl över- som undersåtar. Ett samhälle kan väl ej existera utan styrande, som har en viss bestämmanderätt över andra.”

Även statsvetaren & chefredaktören för Dagens Nyheter Herbert Tingstens kritik var mycket inflytelserik (Tingsten 1943; Tingsten 1958: ss. 67-96; Tingsten 1964) och han brukar tillskrivas ansvaret för att Torekovkompromissen blev ett sådant nederlag för monarkin.

Läsningarna av Bagehot blev med tiden allt friare. Vänsterdebattörerna Pär-Erik Back & Gunnar Fredriksson (Back & Fredriksson 1966) fick det till att:

Bagehot har till att börja med den viktiga synpunkten, som sedermera återfinns hos Tingsten, att utvecklingen mot allt mindre politiskt inflytande för monarken i själva verket kan ge denne allt större inflytande utanför de vanliga politiska kanalerna. I en parlamentarisk demokrati sådan den utformades i England kring mitten av 1800-talet, får monarken följdriktigt en ställning som opolitisk, opartisk, upphöjd över partistriderna; eftersom jämte denna utveckling monarken blir en symbol, en s k samlande gestalt, en representant inåt och utåt för nationen leder detta till en ökning av monarkens potentiella makt. Om han eller hon någon gång inskrider och satsar sin prestige blir resultatet desto mera enormt. Ingen politiker i ansvarig ställning har då råd att ta öppen konflikt med monarken.

Back & Fredrikssons resonemang om ökningen av monarkins potentiella makt har fått stort genomslag i debatten men jag har inte kunnat hitta någon motsvarande formulering av Bagehot. Förmodligen har de tolkat in Gustaf V:s agerande under Borggårdskrisen 1914.

Mobergs bok kunde konstrueras som en lista över monarkins nackdelar. Hans kritik var dock till den grad svepande – Sveriges andliga, kulturella & moraliska nivå – att den har varit svår att omsätta i politik. Exempelsamlingen har åldrats och republikanernas vana att med ”hovfjäsket” som argument avfärda alla motståndare har knappast hjälpt deras sak. En doktorsavhandling publicerades senare i ämnet (Frihammar 2009; Frihammar 2010).

Den omfattande särslagstiftningen – ”tronrätten”, ”bördsrätten” & ”husrätten” – har motiverat en forskning om kungahusets nuvarande juridiska status (Bramstång 1990; Sterzel 1996; Regeringsrätten 1999; Bramstång 2002; Vabi 2003). Kungahuset är varken statligt eller privat utan en offentlighetsrättslig korporation med unika särdrag i likhet med adeln, kyrkan och försäkringskassorna. Rent praktiskt innebär det att offentlighetsprincipen inte gäller och att kungahuset inte får granskas av Riksrevisionen.

3.4 Sverige: Monarkins makt

Även de engelska efterkrigsstudierna hade sina svenska motsvarigheter. Annette Kullenberg & Susanne Popova publicerade beskrivningar av den svenska överklassen (Kullenberg 1974; Kullenberg 1995; Popova 2008). Cecilia Åse publicerade vad som förefaller vara en försvenskning av Nairn's och Billig's studier (Åse 2006; Åse 2008; Åse 2009). Hon för ett resonemang om att den svenska parlamentariska monarkin – Torekovrepubliken – måste analyseras som ett stycke idéhistorisk arkeologi och tar detta som utgångspunkt för tre långa och vindlande essäer om monarki, kön, nation och demokrati. Hon landar i ungefär samma slutsats som Nairn och Billig att monarkin är en reaktionär och sakrosankt stoppkloss som uppfattas som så självklar att den inte behöver debatteras. Huvudargumentet är ren ”Bagehot” att en avpolitiserad statschef passar bättre som samlande nationell symbol eftersom det förhindrar att den nationella gemenskapen blir partipolitik. Det närmaste Åse kommer ”monarkins makt” är att den legitimerar staten = svensk demokrati och parlamentarism.

Övrig ”forskning” har drag av referat & debattartiklar: Torekovkompromissen och debatten omkring densamma beskrevs och analyserades i detalj (Stjernquist 1971; Johansson 1976; Bergman 1992; Barling 1999; Schüle 2006; Ögren red. 2006; Pettersson 2008; Blidh 2009; Lindberg 2009; Svanberg 2010; Ruin 2012: ss. 61-73; Sundström 2013; Svanberg 2013). Något nytt framkom dock inte.

Ett tag efter Bruneidebaclet 2004 var intresset stort för kungahuset som ”varumärke” (Balmer, Greyser & Urde 2004; Greyser, Balmer & Urde 2006; Sommelius & Troedsson 2007) och det

gjordes flera försök att värdera det i kronor och ören (Fogelberg 2003; Arvidsson 2006; Greyser, Balmer & Urde 2006; Berner 2010). Tsunamitalet året därpå analyserades ur en mängd synvinklar. Både de retoriska greppen (Forstorp 2005; Kanje 2005; Winerö 2005) och genomslaget i opinionen (Andersson Odén m fl. 2005).

De statsvetenskapliga beskrivningarna av Torekovkompromissen kritiserades av historiker för att vara ohistoriska. Torekovkompromissen var inte så unik som statsvetarna gjorde sken av utan liknade frihetstiden regeringsform 1719-1772. Även då var kungamakten svag men fyllde en viktig konstitutionell funktion (Lagerroth 1975; Nordin 2009).

2009 publicerades en antologi Media och monarki (Jönsson & Lundell 2009). Denna och annan massmedieforskning diskuteras i en separat uppsats (Söderman 2014).

3.5 Sverige, Danmark, Norge & England: Verksamhet & opinionsstöd

Grannmonarkierna har kvar rester av sin konstitutionella makt. Mest som en formsak verkar det. Beskrivningarna uppehåller sig vid deras ceremoniella funktion:

- I Danmark har drottning Margarethe II s k ”reserve powers” men det är oklart om hon kan utnyttja dem. Enligt konstitutionen kan hon t ex vägra att godkänna lagförslag och även avsätta statsministern.
- I Norge har Harald V en liknande ställning. Enligt konstitutionen har han rätt att själv utnämna sina statsråd men det har han aldrig gjort.
- England har ingen skriven konstitution utan Elisabeth II:s befogenheter vilar på praxis. Enligt denna skall hon t ex godkänna regeringsbildningar och utnämningar. Det finns också en omfattande mytologi om att hennes reella inflytande är större än hennes formella inflytande.

Hela perioden 1943-2013 har det gjorts opinionsundersökningar om befolkningens stöd för monarkin som statsskick och för de olika kungligheters person. Någon systematisk sammanställning av uppgifterna finns inte men i genomsnitt tycks monarkin som statsskick stödjas av 66 procent oavsett land. Enstaka tillfällen vid jubileer når stödet över 80 procent. Så högt har aldrig stödet för Carl Gustaf som person varit och nu är det under genomsnittet – förmodligen därför att hans verksamhet enligt Torekovkompromissen är 100 procent representation och att han därför är mera utsatt för kritik än de övriga monarkerna som inte är lika aktiva. Motivet för de återkommande mätningarna har varit att ett impopulärt kungahus är sårbart för skandaler och riskerar att avskaffas. Något sådant har dock ännu ej inträffat. Monarkin som statsskick är populärare än sina representanter.

4 Material och metod

Uppsatsen är baserad på en sammanställning av uppgifter om det svenska kungahuset åren 1946-2013. Underlaget är böcker, radio- och tv-program, arkivuppgifter och ett stort antal dags- och veckotidningar – cirka 1600 referenser (Söderman 2013). I uppgifterna ingår flera tidsserier om verksamheten och opinionen som är sammanställda från olika källor. Kvaliteten på dessa diskuteras nedan.

4.1 Kungahusets verksamhet

Kungafamiljen har ceremoniella och representativa uppgifter – den externa verksamheten eller ”hovstaten”. Den interna verksamheten är administration, ”slottsstaten” och privatlivet.

Från 1997 publicerar hovstaten en verksamhetsberättelse (Kungl. Hovstaterna 1997-2013). Verksamhetsberättelsen inkluderar kungafamiljens schema: person, datum och en kortfattad beskrivning av aktiviteten. Däremot inte tidsåtgången. Den externa verksamheten 1997-2011 (n=7228 aktiviteter med en varaktighet ≤ 1 dag; aktiviteter länge än en dag räknas som flera aktiviteter) har kodats i undergrupper som slagits ihop till kategorier (se tabell 1). Kategorierna är ”statschef enligt Torekovkompromissen”, ”beskyddarskap av organisationer” och ”övrig representation”. Kodningen är gjord ”bottom-upp” med ett specialprogram QDA (Söderman 2002).

De uppgifter som finns tyder på att Carl Gustafs externa verksamhet sett likadan ut hela ämbetstiden 1973-2013. Arbetsbelastningen är ojämn och har alltid varit så. T ex september 1974 var Carl Gustaf ledig 13 dagar och arbetade den övriga tiden 190 timmar. (Kullenberg 1974: ss. 252-260.) Uppgifterna har kvalitetsbrister som kan härledas till oklara instruktioner: T ex räknas barnens utbildning ibland som extern verksamhet, ibland inte.

4.2 Stödet för monarkin som statskick

1943-2013 publicerades 72 opinionsundersökningar om stödet för monarkin som statskick. (Söderman 2013: bilaga 1). 56 av dessa var baserade på befolkningsurval (n=750-3000) och utförda av Demoskop, FSI, Ipsos, Konsumentdata, Novus Opinion, Sifo, SOM-institutet, Svenska Gallup, Svenska Testhuset AB, Synovate, Temo och Testkonsult. Alla med sina egna metoder. Frågan var antingen formulerad som ”Är du för eller emot monarkin” eller som ”Vill Du ersätta monarkin med en vald president”. Svartalternativen var ”ja/nej/neutral/vet ej” eller någon form av skala. Befolkningsurvalet var 15-85 år eller snävare. Datinsamlingstiden var en vecka till tre månader.

Metodvariationen ger en avsevärd spridning i resultaten (se figur 1). Mätningar tätt inpå varandra kan skilja 20 procent. Mätningarna redovisas därför som 10-årsmedelvärden (1960 \pm 5 år o s v) av existerande data. För 1990 finns inget 10-årsmedelvärde. Interpolerar man från existerande 10-årsmedelvärden (den krökta linjen) skulle stödet 1996 – kung Carl Gustafs 50-årsjubileum – ha nått ett maximum på knappt 75 procent. Inte helt orimligt.

4.3 Förtroendet för kungahuset

SOM-institutet har från 1995 mätt befolkningens förtroendet för kungahuset. Frågan har varit ”Har du förtroende för kungahuset” och redovisas som ”förtroendebalansen” (procent positiva

minus procent negativa). Ytterligare en sådan mätning gjordes av Sifo 1981. (Sifo 1981; SOM 2014.)

Samma fråga har ställts till journalistkåren i ”journalistenkäten” 1999, 2005 & 2011 (Asp red. 2012; Nilsson 2013) och till riksdagsledamöterna i ”riksdagsundersökningarna” 2002 & 2006 och i en undersökning av Svenska Dagbladet 2011 (Brothén 2004; Nilsson 2012; Olsson 2011).

Urvalet var: SOM-institutet (n≈3000), ”journalistenkäten” (n≈1500) och ”riksdagsenkäten” (n≈250). Mätningarna redovisas i figur 2.

4.4 Kungahusets popularitet & inflytande

Det finns en lång mätserie Sifo-undersökningar om Sveriges populäraste man och kvinna publicerade i ICA-kuriren 1984-2007 (n≈1000) och tre motsvarande mätningar om vem man beundrar mest av Sifo 1967 (n≈1000) och av SOM-institutet 2008 & 2011 (n≈2000). (Sifo 1984-2008; Sifo 1967; Oscarsson 2012.) De kungliga har hela tiden haft en framträdande plats (se figur 3). Sifo slutade 2007 med mätningarna därför att fältet blev allt jämnare och det var svårt att kora en vinnare. SOM-institutet hade ett större sampel, formulerade frågan som ”vem man mest beundrade” och även utlänningar kom i fråga. Ytterligare mätningar har rangordnat de kungliga inbördes.

Tidningen Fokus rangordnade 2007-2013 Sveriges 100 mäktigaste personer. Kriterierna var att både verka och synas. Vissa år fanns kungahuset med. Kungahuset förekom även på liknande listor av Göteborgsposten och Aftonbladet 2005-2009 med huvudsakliga kriteriet att synas. Skattningarna var gjorda av respektive redaktion. I praktiken var kriterierna diffusa. Journalisterna – liksom befolkningen – blandade ihop popularitet, exponering & inflytande. Det fanns en halo-effekt så att även Victorias ”inflytande” påverkades negativt av Bruneidebaclet & ”Den motvillige monarken”. (Fokus 2007-2013; Göteborgsposten 2005; Aftonbladet 2006-2009.) 1992 gjordes en Sifo-undersökning om kung Carl Gustafs ”makt”. Han uppfattades som landets 3:e mest inflytelserika person efter Carl Bildt & Pehr Gyllenhammar – samma personer som långa perioder rankades som landets mest populära personer. (Sifo 1992.)

Samma kritik kan riktas mot Anita Göranssons instruktioner till sina bedömare: ”hur mycket de uppräknade organisationerna/grupperna [på en skala 1-10] har att säga till om ... i dagens samhälle”. Det är oklart vad som bedöms. (Göransson 2009: s. 500.)

5 Resultat

Resultatredovisningen följer två spår: Kungahusets verksamhet efter Torekovkompromissen (avsnitt 5.1-5.3) & Stödet för en sådan monarki (avsnitt 5.4-5.6).

5.1 Yrke: kung

En modern kung är en ceremoniell statschef med representativa uppgifter som ärver sitt ämbete och som sitter på livstid. Kungahuset har haft svårt att ta till sig denna passiva roll. Carl Gustaf har fått frågor om vilka råd han fick av sina släktingar Gustaf VI & prins Bertil om hur han skulle bete sig. Svaret har varit inga råd alls. Vad gäller råd från den närmast familjen var fadern sedan länge död och hans mor närmast apolitisk. Systemen Christina – 1965-1975 ”vikarierande prinsessa” – fungerade i vissa frågor som ”bollplank, support och djävulens advokat”. Carl Gustaf hade möjligheter att diskutera sina problem med grannländernas kungahus men verkar inte ha gjort så – inte ens med sin faster drottning Ingrid av Danmark.

I brist på konkreta råd gällde länge Gustaf VI:s praktik. De långsiktiga frågorna diskuterades i det av Carl Gustaf bildade H.M. Konungens råd för hovstaterna – ”koncernledningen” – men det finns inga uppgifter om vad som diskuterades eller vilka som ingick. Enligt Carl Gustaf var det ”en grupp duktiga och erfarna personer, kvinnor och män med bakgrund från näringsliv, försvar och kultur”. Bara tre till fem personer verkar den första tiden ha haft något reellt inflytande: Gustaf VI:s riksmarskalk Stig H:son Ericson, industrialisten Marcus Wallenberg och Carl Gustafs handledare Stig Ramel. Möjligen även riksdagsman Gunnar Björck och juristen m m Stig Strömholm.

Stig H:son Ericson var i hög grad påverkad av Bagehots idéer. I sina memoarer skrev han om fördelarna med en monarki framför en republik. Man får anta att idéerna återspeglade den praktik som Carl Gustaf övertog. Några av fördelarna skulle vara (H:son-Ericson 1976):

- Monarken har en roll att fylla bara genom att finnas till som en samlade symbol.
- Genom att monarken uppfostras till sitt ämbete är han bättre lämpad för en symbolisk roll än en president som antagligen är f d politiker.
- Monarken har ett bredare symboliskt register än en president. Han kan representera landets religion, nationella särdrag, familjetraditioner och vad mera hör till.
- Monarken drar alltid till sig mera uppmärksamhet än en president eftersom han sitter längre och på så sätt blir bättre känd.
- Genom att monarken inte för någon personlig partipolitik kan han utan att misstänkas för dolda bevekelsegrunder verka för en nationell och internationell politik.
- Ceremonielet omkring en monark med dess historiska referenser är betydligt mera bildmässigt och "skrivbart" än det omkring ett nyskapat presidentämbete.
- Uppmärksamheten kring en monark kan utnyttjas vid statsbesök, industridelegationer och olika evenemang för att sprida information om Sverige och för att komma i kontakt med viktiga beslutsfattare.
- Ju mer politisk makt som läggs i regeringens händer, desto viktigare blir det med en monark som genom sin position som "statschef" är en symbol för ett visst mått av stabilitet, kontinuitet och tradition. Att kungadömet som tradition är gammalt är förvisso inte motiv för dess avskaffande.

Sociologen Hans Zetterberg (Sifo & Zetterberg 1976) gjorde ett försök att uppdatera Bagehot. Han hänvisade till socialpsykologen Fred Bales att det i varje grupp uppstår ett tudelat ledarskap ”the chief taskleader and somebody who takes care of the group morale”. Något som även påpekats av Max Weber & Talcott Parsons. Zetterberg hade även några praktiska råd:

- The royal couple could find their role to demanding and resign. To be king and queen in Sweden is a regular job. Like all jobs it should end in privacy after the official duties are over and it must be interrupted by vacations. Without such elementary requirements the monarchy is vulnerable.
- The expressive role of the royalty could be misused or exploited by reactionary circles who encourage the court to overstep its boundaries and move into the realm of politics and executive power. This would quickly raise the demand for a republican constitution. In other words, to survive the royal family must be protected from the most ardent royalists.

Även historikern Dick Harrison (Harrison & Schein 2012) har försökt sig på en uppdatering av Bagehot. Han sammanfattar Carl Gustafs situation i tre punkter: (1) Förändringen av monarkins status i riktningen mot en symbolisk och moralisk överhöghet. (2) Den politiska utvecklingen som resulterade i Torekovkompromissen. (3) Den eskalerande medialiseringen av samhället. ”Det konkreta resultatet av de tre ovannämnda processerna är en ny typ av kunglig offentlighet, som kan liknas vid ett tveeggat svärd. Å ena sidan har den svenske kungen aldrig haft så stort informellt inflytande över svenska folket som idag. Å andra sidan har han aldrig varit lika sårbar. Den nya offentligheten skapar både optimala förutsättningar för att nå ut till folket och större risker för att drabbas av attacker.”

Carl Gustafs uttalade målsättning före trontillträdet var att skapa en modern monarki. Idéinnehållet för just den delen förefaller lånat från den engelska debatten: Att monarkin inte skulle betrakta sig som en social relik utan verka i det samhälle som existerade. Förebilden var Vatikanen (Grigg red. 1958; Murray-Brown red. 1969). Senare har han framhållit vikten av traditioner. T ex hovetiketten och den beridna högvaktens vara eller inte vara. Avvägningen mellan gammalt och nytt ingick i kung Carl Gustafs valspråk ”För Sverige – I tiden”. 2003-2004 gjordes en intervjustudie med hovrepresentanter och hovet närstående som utvecklade tankegångarna som ”the royal five R’s” (Balmer, Greysen & Urde 2004):

- Royal: "Being royal is a state of being: of someone set apart normally through an official ceremony or the constitution."
- Regal: "Being regal is acting in a royal manner appropriate to the circumstances."
- Relevant: "Being relevant means sharing an affinity with a large number of stakeholder groups."
- Responsive: "Being responsive means to evolve with changing times."
- Respected: "Since the monarchy no longer is taken for granted its existence depends on earning the respect of the people."

Eftersom hovet inte gör egna opinionsstudier, t ex med fokusgrupper, har de trots de fem R:n dålig uppfattning i vilken riktning de skall anpassa sig. Riksmarskalk Eliasson försökte 2004 initiera en diskussion om detta: Hur såg kungafamiljen på sina roller? Hur trodde de att svenska folket uppfattade dem? Vad gjorde de bra? Vad gjorde de dåligt? Det rann dock ut i sanden. (Hultman 2014: s. 149.)

5.2 Kungahusets verksamhet

Som rikssymbol behövde Carl Gustaf egentligen inte göra något. Det var nog att han i likhet med Gustaf VI visade sig och att det publicerades fotografier. Debattören Per Meurling sammanfattade 1952 den inställningen som att Carl Gustaf – i likhet med Elisabeth II – måste uppfostras, inte för att bli en av oss, utan för att bli en symbol. Han fick inte leva för sitt höga nöjes skull utan måste betrakta sig själv som ett konstverk. Annars kunde han inte uppfylla sin roll i samhället. Om han var som folk var mest saknade han existensberättigande (Aftonbladet 1952). Motpolen var prins Bertil som brukade framhålla att kungahusets framtid berodde på

om det utträttade något. Om inte skulle Bernadotterna avsättas på samma sätt som aktieägarna avsatte sin fabriksdirektör (Pohjolan-Pirhonen 1970).

Så vad gör kungafamiljen? 1997-2011 hade kung Carl Gustaf i genomsnitt i 291 externa uppgifter årligen, drottning Silvia 211, båda samtidigt 130 (tabell 1-2). Barnen medverkade i mån av tid. För Carl Gustaf utgjorde uppgifter sammanhängande med *Torekovkompromissen* 32 procent av den externa verksamheten, med *beskyddarskap* 17 procent och med *övrig representation* 51 procent. Vid hälften av inslagen håller han ett tal. Jag går in i detalj:

Tabell 1. Kung Carl Gustafs och drottning Silvias gemensamma verksamhet 1997-2011. Årsmedelvärden av antal aktiviteter. N=4358 aktiviteter under 15 år. En aktivitet ≤ 1 dag. Aktiviteter längre än en dag räknas som flera aktiviteter. Siffrorna är avrundade till närmaste heltal.

	N _{CG}	N _{Silvia}
Torekov		
Riksmötet	2	2
Konseljerna	4	
Utrikesnämnden	6	
Politiker (svenska)	10	5
Politiker (utländska)	16	5
Statsbesök	16	16
Diplomater	38	6
Beskyddarskap		
World Scout Foundation	14	3
Världsnaturfonden WWF	5	
Kungl Akademierna	20	9
Övrigt	10	5
Representation		
Nationaldagsfirandet	3	3
Invigningar	16	7
Läns- & kommunbesök	5	3
Utlandsresor	8	6
Idrotten	10	5
Krigsmakten	8	1
Kyrkan	8	8
Jakt	4	1
Släkt	8	8
Stipendier & medaljer	24	9
Royal Colloquium	4	1
Övrigt	51	6

Tabell 2. Drottning Silvias egen verksamhet 1997-2011. Årsmedelvärden av antal aktiviteter. N=1214 aktiviteter under 15 år. En aktivitet ≤ 1 dag. Aktiviteter längre än en dag räknas som flera aktiviteter. Siffrorna är avrundade till närmaste heltal.

	N _{Silvia}
Beskyddarskap	
Silviahemmet	11
Mentor Foundation	9
World Childhood	15
Övrigt	6
Representation	
Stipendier	2
Kvinnoföreningar	2
Övrigt	44

5.2.1 Torekovkompromissen

Statschefens uppdrag enligt Torekovkompromissen är att under året öppna riksmötet, sitta ordförande i 10 sammanträden, träffa svenska och utländska politiker, recipiera och avtacka diplomater och leda in- och utgående statsbesök. Sammanlagt 92 uppdrag. Förmodligen är siffran i underkant eftersom den endast omfattar interaktionen med statsapparaten. Kanske borde även den av riksdagen (eller traditionen – ursprunget är oklart) sanktionerade interaktionen med folket räknas in: Nationaldagsfirandet, juldagstalet till utlandssvenskarna och "eriksgatorna".

Följande har diskuterats:

Som statschef håller Carl Gustaf ett antal tal. Dessa går på remiss men har trots det hela hans ämbets tid gett upphov till minikonflikter att han inte är opolitisk nog. Konflikterna verkar gälla att talen följer regeringens ståndpunkt vilket oppositionen ogillar. Mest diskussioner har det varit om Carl Gustafs EU-engagemang och om hans "blamager", t ex säljakten. Dessa har dock med tiden avtagit. Det finns också en udda konflikt om talet vid riksdagens öppnande. Detta förlängdes 1975-1999 från 106 till 549 ord vilket ledde till protester att Carl Gustaf försökte göra sig själv till huvudperson. Det var folket som var huvudperson. (Barling 1999; Peterson 1999.) Som symbolisk statschef får väl Carl Gustaf finna sig i att symboliken granskas med lupp. Det viktiga är inte vad han rent fysiskt gör eller säger utan den betydelse omgivningen tillskriver saken. Helt oskyldig verkar han dock inte:

– Det vore fel om jag uttalade mig i politiska frågor. Då sätter jag mig på en stol och stöter mig med stora grupper i samhället. ... Men jag säger vad jag tycker och tänker. Kanske inte alltid offentligt. Men att jag gör det någon gång i allmängiltiga frågor ser jag nästan som en självklarhet. Jag står för vad jag säger, betonar kungen. ... Förresten kan man vända på det. Jag som har till uppgift att vara 110 procent objektiv borde få säga vad jag tycker. Jag har ingen partibakgrund eller annan tillhörighet.. (Alpzén 1981.)

Hovets informationsavdelning: "Det finns inte skrivet någonstans att kungen inte får uttala sig. Däremot brukar han av hävd inte uttala sig i frågor som gör att han kan identifieras med en viss politisk gruppering." (Expressen 1990.)

– Det är tillåtet för en kung att ha en egen åsikt. Även om jag inte har någon exekutiv makt kan jag lobba för något. När jag lobbar säger jag aldrig vad jag tycker men det går fram ändå. Om jag säger att något är svårbegripligt är det samma som att jag inte gillar det. (Danielsson m fl. 1990; Nildén m fl. 2005.)

– Han lägger sig inte i en pågående debatt men frågar man honom ger han ett personligt känslomässigt svar. Det är massmedia som står för kritiken av dessa hans utspel, inte riksdagen. Utspelen kräver "Fingerspitzgefühl" och gränserna för vad han kan säga bestäms ytterst av allmänheten. (Nildén m fl. 2001.)

* Vilken typ av beslut tycker Kungen är svårast?

– Vänd på det: den svåraste delen i min roll? Det är att vara en opolitisk och hela tiden objektiv person. Det är svårt att uttrycka sig utan att bli politisk. Det känns jobbigt och det är komplicerat. Vad jag än säger riskerar det att skapa missförstånd. Omgivningen vill gärna tolka politiska värderingar i vad jag än säger. (Frenkel 2007.)

Ytterligare en konflikt rör hans skyldighet att hålla sig informerad om regeringens beslut. (Eller regeringens plikt att hålla honom informerad. Svårt att säga vad som i praktiken gäller.) För detta finns ett antal sammanträden. Göran Persson begränsade statsrådets information till tre minuter, vid något tillfälle två minuter för att hålla mötestiden. Justitieminister Thomas Bodström var imponerad över att Carl Gustaf trots allt lyckades hålla sig så informerad som han ändå gjorde men var kritisk mot det sätt som det gjordes: "Att det kommer ministrar under middagar och ska dra saker med alkohol i kroppen, resulterar inte i några perfekta beredningar direkt. En statsminister har naturligtvis ett mycket, mycket större ansvar, men det är ändå felaktiga förutsättningar mellan uppdragen." (Bodström 2011.) Som ett komplement ordnades 2004-2007 temadagar om ämnen som arbetsliv, folkhälsa & brottslighet med inbjudna politiker och experter. Det är också många studiebesök & "privata" audienser.

Carl Gustafs allmänbildning – politisk och övrig – är en statsangelägenhet. Bruneidebaclet 2004 tolkades som att kung Carl Gustaf i enlighet med Torekovkompromissens intentioner hölls så långt borta från vardagspolitikens realiteter att han inte förstod hur hans uppträdande tolkades i politiska termer. (Strömholm 2004.)

*

Åren 1974-2011 gjorde Carl Gustaf 70 utgående statsbesök till 50 länder. Flest statsbesök gjorde han till Finland och Island. Detta beroende på att ett nytt statsbesök bör göras varje gång ett land betyder statsöverhuvud men av praktiska skäl görs så enbart för de nordiska länderna. Antalet ingående statsbesök samma tid var 55. Delar man upp världen i regioner har Carl Gustaf huvudsakligen besökt närbelägna områden: Norden, Östersjöländerna, Nordsjöländerna, Medelhavsländerna & Mellaneuropa. Besöken och svarsbesöken från de närbelägna områdena har varit i genomsnitt 3.5 dagar långa. För de längre bort belägna områdena någon dag längre. Mest kritik har Carl Gustaf fått för sina besök hos kommunistiska regimer och "orientaliska despotier". Det har även förekommit kritik av att aktiviteterna är så till den grad könssegregerade. Carl Gustaf och herrarna besöker industrier. Silvia och fruarna besöker daghem.

Vid Carl Gustafs trontillträde fördes diskussioner med utrikesdepartementet om syftet med statsbesöken och om "målgruppen": Var det utrikespolitik, industripolitik eller en utländsk "eriksgata"? Det som alla upplevde fattades var ett bredare anslag med ett ökat personutbyte på alla nivåer mellan de berörda länderna. Utrikesdepartementet var angeläget om att statsbesöken inte skulle ha en alltför uppenbar kommersiell prägel. Carl Gustaf var kung och

inte en yngre upplaga av prins Bertil. Förhoppningen var att kunna styra den svenska utlandsrapporteringen i den riktningen. Det nybildade exportrådet (Prop. 1972:31) med sina handelskamrar och handelssekreterarkontor var dessutom en direkt konkurrent till utrikesdepartementet med sina ambassader och konsulat. Att erkänna exportrådets betydelse vid statsbesöken skulle vara att försvaga utrikesdepartementet. Den svenska modellen med stat och näringsliv i samverkan var dessutom inte okontroversiell utomlands. Bättre låta den ha en undanskynd roll. (Utrikesdepartementet 1973-1981.)

Det har varit svårt för utländska statschefer att förstå Carl Gustafs kringkurna roll. Praxis är därför att han under statsbesöken alltid har en större roll än han enligt Torekovkompromissen borde ha. Sovjetunionens utrikesminister Andrei Gromyko skriver om saken i sina memoarer (Gromyko 1989: ss. 218-220):

Scandinavian kings do not take part in the practical affairs of state but somehow stand above them. Only the Swedes really understand how this works and foreigners have a hard time trying to fathom it. One thing is clear, however: the monarch is expected to carry out many duties aimed at maintaining foreign contacts.

In 1978 Moscow received the young King Charles Gustav XVI. His visit was to some extent a landmark in Sovjet-Swedish affairs, as it showed that Sweden was genuinely interested in developing a businesslike relationship with her eastern neighbor.

When I spoke to the King again in January 1984, during my visit to Stockholm for the opening of the conference on strengthening confidence, security and disarmament in Europe, he was quite definite about this: "I am in favor of businesslike relations between our countries and for their improvement."

He did not avoid discussing political matters either. When our side raised them, he responded eagerly. It seemed to me that the limitations placed on the Swedish monarch were becoming less rigid – if not constitutionally, then at least de facto.

Det finns en acceptans av Carl Gustav som "fredsmäklare" i utrikes konflikter (Irak, Saudiarabien, Sovjetunionen, USA) men också farhågor för att han driver en personlig utrikespolitik (Bhutan, Brunei, Saudiarabien).

5.2.2 Beskyddarskap

Hovet listar 66 organisationer som Carl Gustaf beskyddar. Listan förefaller vara av gammalt datum. Carl Gustaf har de sista 15 åren bara intresserat sig för 48 av organisationerna och årligen bara för bara sju av dem. Han beskyddar Världsnaturfonden (WWF) men den ingår inte i listan.

Carl Gustaf är "aktiv" beskyddare av Svenska Akademien och ytterligare sex kungliga akademier. Som sådan närvarar han vid möten och delar ut pris. Mest kända är Nobel-, Craaford- & Polarpriserna, Marcus Wallenbergs skogspris och Stockholm Water Prize. I den mån Carl Gustaf är känd utomlands är det som utdelare av Nobelpriset. Carl Gustaf är den förste kung som ägnat vetenskapsakademien & IVA mer än ett förstrött intresse. Både Royal Colloquim (forskarseminarier), Royal Technology Missions (industridelegationer) och Kunskapens krona (föreläsningar på Bernadottebiblioteket) är sprungna ur det intresset. Carl Gustaf är också som många andra kungligheter engagerad i ungdoms- och miljöfrågor – främst då scouting och WWF. Engagemanget är betydligt större än som framgår av schemat eftersom så mycket av arbetet är oredovisade sammanträden eller är delegerat till personer utanför hovet (Bernhard 1996; Bernhard 2000).

Även drottning Silvia är som traditionen bjuder socialt engagerad (Magnergård Bjers 2001; Lundgren 2013). Kronprinsessan Victoria har däremot få intressen utanför det politiska.

5.2.3 Övrig representation

Den övriga representationen är svår att sammanfatta. Ceremonihovet avskaffades redan under Gustaf VI men det förekommer banketter, privata fester och Amaranther- & Innocencebaler i mindre omfattning. Största verksamheten (räknat som antalet aktiviteter) är utdelningen av stipendier & medaljer. Stipendierna kommer från gamla och nya stiftelser. Sammanlagda värdet av stiftelserna – de 73 största – uppgick 2010 till 3,8 miljarder och utdelningen det året till cirka 160 miljoner. Systemet med tjänste- och förtjänstordnar avskaffades samtidigt som författningsreformen men medaljerna fyller numera samma funktion. Den närmaste motsvarigheten till en tjänste- och förtjänstorden är H.M. Konungens medalj i sju storlekar för ”särskild förtjänst”. 1973-2011 delade Carl Gustaf ut 1874 stycken: Flest medaljer gick till hovet självt, universitet & museer, kulturlivet, statsförvaltningen och privata näringslivet. Vad gäller privata näringslivet gick medaljerna oftast till högt uppsatta industritjänstemän inom ”sfärerna”. Kännare av området uttrycker det som att Carl Gustaf premierar ”den neofeodala direktörsklassen i allmänhet och Wallenbergsfären med vasaller i synnerhet”. Kandidaterna väljs ut av en särskild beredningsgrupp. Carl Gustaf fattar det slutliga beslutet. (Olsson 2007; Billing 2010; Billing 2011.)

Viss representation har en officiell prägel: Nationaldagsfirandet, kungliga jubileer, läns- & kommunbesök (eriksgator), närvaro vid idrottsevenemang, krigsmaktens & kyrkans ceremonier och de kungliga jakterna. Annan representation tillhör vardagen: Invigningar, industridelegationer, släkträffar, studiebesök och ”närvaror”. Carl Gustafs kanslichef Jan Mårtensson införde att skilja mellan ”efterfrågestyrda” och ”målstyrda” programpunkter. För de ”efterfrågestyrda” programpunkterna gällde att rensa i erbjudandena. För de ”målriktade” dagordningspunkterna gällde att Carl Gustaf önskade på ett målmedvetet och strukturerat sätt sätta sig in i och informera sig om olika företeelser och skeenden i det svenska samhället.

Den förväntade representationen 1978 var att Carl Gustaf i första hand skulle träffa utländska statschefer och den svenska politiska eliten. I andra hand arbetsmarknadens parter och folkrörelserna. I sista hand resterna av ståndssamhället & ”kändisar”. (Sifo 1978.) Av gästlistan till kronprinsessan Victorias bröllop verkar så också vara fallet. Carl Gustafs engagemang i idrotten har kritiserats men är inte särskilt omfattande. Han ser det som en del av det svenska demokratibyggandet. Alla i publiken hejar på de som utträttar något. Riksmarskalk Ingemar Eliasson ville som gammal politiker politisera representationen genom att ge den ett uttalat syfte men det verkar inte ha fått något genomslag. (Eliasson 2012: s. 88):

IE: Att representera folket och vara en symbol för nationen bör också ges ett intellektuellt innehåll. Det bör omfatta uppgiften att gestalta och artikulera värderingar som den svenska demokratin vilar på. I den meningen deltar statschefen i en fortlöpande opinionsbildning utan att för den skull lägga sig i dagsaktuella politiska frågeställningar.

Eliasson påpekade även möjligheten för Carl Gustaf att genom sina när- och frånvaror poängtera händelsernas politiska vikt. Ett sådant försök av Ulf Adelsohn (m) 1984 att få honom att kalla till sig partiledarna för att informera sig om ubåtsjakten utanför Karlskrona ledde dock till intet. (Adelsohn 1987.) Carl Gustaf nöjer sig med opolitiska evenemang och katastrofplatser.

5.3 Statsnyttan

Någon officiell genomlysning eller utvärdering av statsnyttan av den nuvarande formen av parlamentarisk monarki har inte gjorts. Det finns en forskningsrapport (Arvidsson 2006) om den ekonomiska effekten av statsbesöken. Rapporten jämför de två monarkierna Sverige och Storbritannien 1973-2003: (1) Sverige besökte oftare länder som låg geografiskt närmare, länder med högre BNP/invånare och länder som var monarkier. ”Sammanfattningsvis kan sägas att medan Sverige mest åker till sina grannar Storbritannien oftare reser längre bort till mindre länder.” (2) Effekten av statsbesöken var högre för Storbritannien än för Sverige. (3) För båda länderna hade handeln ökat redan innan statsbesöket ägde rum. (4) För Sverige var effekten av ett statsbesök positiv för de nordiska länderna och för länderna utanför Europa. Effekten av ett statsbesök var negativ inom övriga Europa. (5) Inga effekter av svenska statsbesök var statistiskt signifikanta.

Att effekten på handeln inte är signifikant antas bero på en utspädningseffekt. Kung Carl Gustaf gör nämligen ett stort antal ytterligare besök som inte räknas som statsbesök (t ex Scandinavia today, Årets marknad & Europadagarna). Besöken har inte heller någon omedelbar effekt. Kung Carl Gustaf påstår själv att hans insats är viktigast vid besök av monarkier som Saudi Arabien vilket Svenska Institutet instämmer i. Institutet påstår också att han av samma anledning kan vara en belastning vid besök av länder med ett revolutionärt förflutet. Ytterligare andra hävdar att statsbesöken är för få för att handelspolitiskt ha någon betydelse. Möjligen är följande klargörande: Efter andra världskriget – under prins Bertils handelsdelegationer – växte den svenska exporten dubbelt så snabbt som industriproduktionen i Sverige för att nå en toppnotering 1970 av 2.1 procent av världshandeln. Under Carl Gustafs industridelegationer har visserligen Sveriges export fortsatt att öka i absoluta tal men sjunkit räknat som andel av världshandeln. 2006 var den knappt 1.3 procent. (SOU 2008:90: s. 13.) Prins Bertil har därför ett gott rykte i exportkretsar. Carl Gustaf uppenbarligen ett mindre så.

Exportrådet utvärderar statsbesöken genom att deltagarna skattar inslagen på en skala 1-5: Affärsnyttan, kontakterna, servicen, programmet, m m. Skattningarna brukar ligga på 4. Ambassaderna räknar tidningsartiklar och analyserar innehållet. Rutinerna för att samla in pressklipp skiljer sig för mycket mellan statsbesöken för att det skall vara möjligt att jämföra dem men de amerikanska originalartiklarna under New Sweden-satsningen 1988 mätte ungefär 500 spaltmeter. Hälften skrevs under de 17 dagar som Carl Gustaf & Silvia turnerade i landet. Industriförbundet lät efteråt undersöka vad hemmaopinionen tyckte: 88 procent ansåg det mycket eller ganska viktigt att Sverige visade upp sig. 74 procent visste varför Carl Gustaf & Silvia just denna gång var i USA. 93 procent ansåg att de gjorde ett mycket eller ganska bra arbete där. (Sifo 1988.) Någon utvärdering av satsningen som helhet gjordes aldrig men deltagarnas förväntningar förefaller ha varit tillräckligt låga för att alla skulle bli nöjda.

Det finns också en föreställning om att Carl Gustaf är en sammanhållande kraft höjd över alla partipolitiska motsättningar. Han varken röstar eller uttalar sig. Tystnaden förutsätts ha en dämpande effekt. Eftersom Sverige under hans regeringstid har haft ett minimum av konflikter är det svårt att utvärdera saken. De frågor som 1973 och framåt splittrat nationen har t ex varit EU, Afghanistan, främlingsfientligheten, privatiseringen, löntagarfonderna, 68-radikalismen, ”gröna vågen” & statsfeminismen. Om Carl Gustaf varit en sammanhållande kraft i dessa frågor undandrar sig min bedömning.

Den alternativa beskrivningen av Carl Gustaf som sammanhållande kraft är hans verksamhet som ”landsfader”, officiant och traditionsbärare. Carl Gustaf är genom sina eriksgator,

kommunbesök, studiebesök, närvaror, invigningar, audienser, minnestal o s v den som mest intresserar sig för vad som försiggår i landet. Han driver ett antal behjärtansvärda men extremt okontroversiella frågor. Han framträder vid gemensamma högtider och håller tal eller markerar närvaro. Han beskyddar traditionerna – alla traditioner. Hans och Sveriges historia brukar berättas parallellt. Någon (dämpande) effekt borde detta rimligen ha. Ett statskick med en vald president skulle oundvikligen bli mera politiserat än som nu är eftersom presidenten kommer att väljas av det politiska systemet, antingen det nu sker i direktval eller genom omröstning i riksdagen. Politik in = politik ut.

5.4 För eller emot monarkin

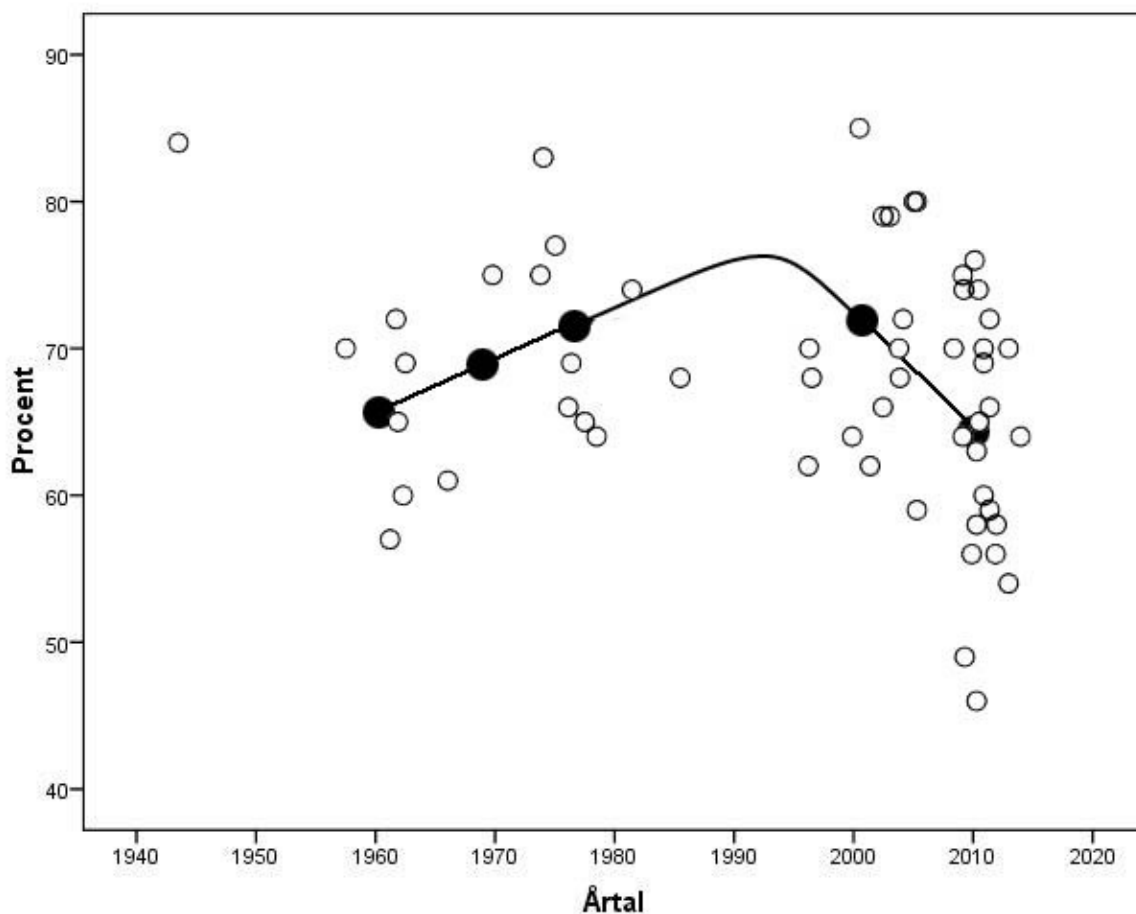
Stödet för monarkin som statskick har 1943-2013 i genomsnitt legat på 66 procent. Bortsett från värdet 1943 – Gustaf V ett krigsår – finns det en trend så att stödet under Gustaf VI Adolf var genomsnittligt (66 procent), stödet nådde sitt maximum vid tiden för kung Carl Gustafs 50-årsdag (≈75 procent) och därefter avtog fram till skandalerna 2010 (64 procent). (Se figur 1.)

Det finns demografiska och regionala skillnader (Nilsson 2013). För 2003-2012 gäller: Kvinnor, svenska medborgare och äldre personer är positivare till monarkin än män, invandrare och yngre. Landsbygden är positivare än städerna. De södra delarna av landet är positivare än de norra delarna. De med låg utbildning är positivare än de med hög utbildning. Företagare är positivare än andra yrkesgrupper. Kristdemokrater, moderater och centerpartister är mest positiva. Vänster- och miljöpartister är mest negativa. De allra äldsta är mest positiva till monarkin. Det har antagits att efterkrigsgenerationen uppvuxen i ett mera demokratiskt samhällsklimat, ”68-orna”, skulle förbli republikaner även i vuxen ålder men så har inte varit fallet.

Nivån på stödet har diskuterats utifrån: (1) Inställningen till monarkins symboliska roll av traditionsbärare – främst då svenska statens historiska förankring. (2) Inställningen till praktfulla ceremonier – staten som ett estetiskt projekt. (3) En konflikt mellan flera demokratiideal: (a) Franska revolutionens meritokratiska ideal. (b) ”Folkviljan” tolkat som direkt demokrati eller som parlamentarisk demokrati. (c) Ett äldre maktbalansideal enligt Montesquieu. (4) Vänsterns kamp mot etablissemangen – monarkin, militären, kyrkan & kapitalet.

Trenden för stödet – uppgång fram till 1996 – nedgång därefter – har diskuterats som en ”Silvia-effekt”, en generationsfråga och en effekt av medieklimatet. En alternativ förklaring är att kungen faktiskt har en politisk position utanför partipolitiken och drar till sig proteströster när det går dåligt för landet = att de politiska partierna inte klarar sina uppgifter. Stödet för monarkin runt 1996 skulle då bero på den ekonomiska krisen de åren med hög arbetslöshet och ”politikerförakt”. Statsvetaren Tommy Möllers översikt (Möller 1998) talar om ett postmodernt tillstånd av allmän misstro mot politiker som inte levererar enligt sina vallöften. Efter 1998 har ekonomin förbättrats, förtroendet för de politiska partierna ökat och proteströsterna på monarkin minskat. Carl Gustaf har kommenterat detta som att ”Jag är en symbol. Det är bättre att stå utanför problemen och politiken när samhället blir allt mer komplicerat.” (N.Y. Times 1976.)

Figur 1. Opinionsundersökningar 1943-2013 med antingen frågan ”Är du för eller emot monarkin” eller ”Vill Du ersätta monarkin med en vald president”. Andel (procent) som är för monarkin. Stor fylld cirkel markerar 10-årsmedelvärden (1960±5 år o s v). Källor: 56 opinionsundersökningar från Demoskop, FSI, Ipsos, Konsumentdata, Novus Opinion, Sifo, SOM-institutet, Svenska Gallup, Svenska Testhuset AB, Synovate, Temo & Testkonsult (n=750-3000).

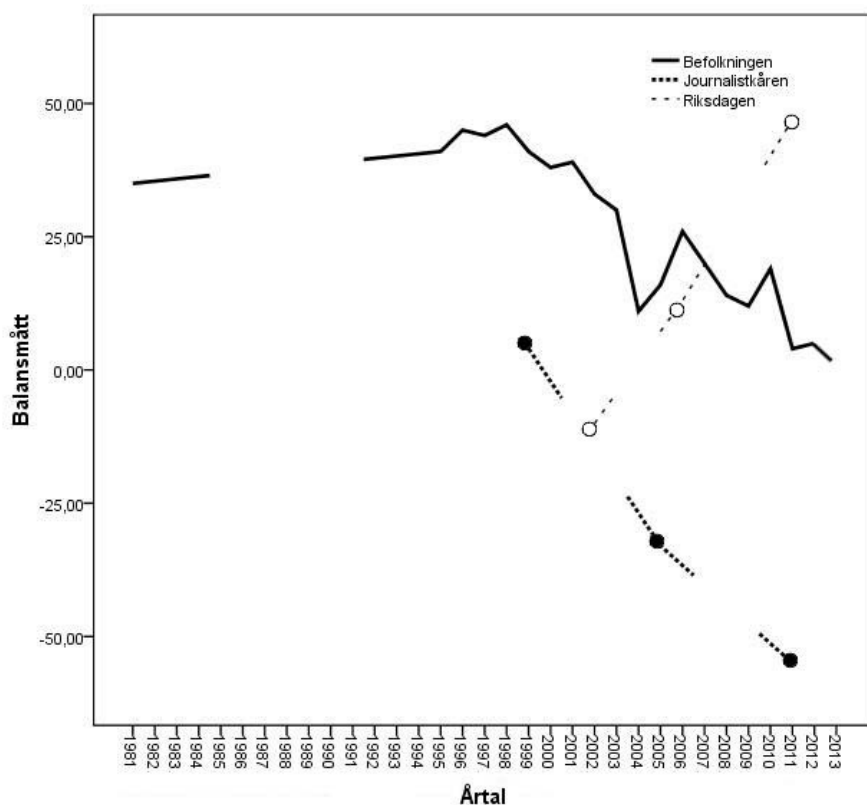

5.5 För eller emot kungahuset

En av effekterna av ”politikerförakt”-debatten var SOM-institutets förtroendemätningar av olika samhällsinstitutioner – bland dem kungahuset (se figur 2). Det finns siffror för befolkningens förtroende för kungahuset 1981 & 1995-2013, för journalistkårens förtroende för kungahuset 1999-2011 och för riksdagens förtroende för kungahuset 2002-2011. Samtliga värden är redovisade som förtroendebalansen (procent positiva minus procent negativa omdömen).

Trenden för befolkningens förtroende för kungahuset är ungefär samma som för stödet för monarkin – långsiktigt nedåtgående: Ett maximum på +46 år 1998 (25-årsjubileet av Carl Gustafs tronbestigning) och har sedan sjunkit till som lägst +1 år 2013. Det är många hack i kurvan: Bruneidebaclet, tsunamitalet, kronprinsessans bröllop, diskussionerna kring kungens & drottningens nazistiska släktingar och skandalboken ”Den motvillige monarken” har alla satt spår i statistiken.

Figur 2. Opinionsundersökningar 1981-2013 med frågan ”Har du förtroende för kungahuset”. Förtroendebalans (procent positiva minus procent negativa). Tre grupper: Befolkningen, journalistkåren & riksdagen. Källor: SOM-institutet (n≈3000); ”journalistenkäten” (n≈1500); ”riksdagsenkäten” (n≈250) & ytterligare två undersökningar.

Det finns en Sifo-undersökning från 2002 om vilka av kungafamiljen som påverkar helhetsbedömningen. Kungen, drottningen och kronprinsessan bedöms som ungefär lika viktiga. (Sifo 2002.) Det finns därför flera personbaserade hypoteser om den långsiktigt nedåtgående trenden: Kung Carl Gustafs umgänge och privatliv. Drottning Silvias konservativa livs- och samhällssyn. Kronprinsessan Victorias val av make. Det finns också data som talar emot en personbaserad hypotes. SOM korrelerade tilliten till andra människor med förtroendet för en rad institutioner 2013. (SOM 2014.) Kungahuset skilde ut sig genom att korrelationen för dem var lägst ($r=0.09$). Högst var den för riksdagen & domstolarna ($r=0.29$). I klartext: De kungligas personer spelar uppenbarligen en mindre roll. Huvudsaken är att institutionen existerar. Stödet tycks villkorat av den svenska ”tillitskulturen” med en positiv grundinställning till staten (Trägårdh m fl. 2013).

En alternativ förklaring av den nedåtgående trenden är att hela kungafamiljen sedan lång tid ligger i konflikt med journalistkåren och därför av dem presenteras i dåliga dager eller inte alls. Känslorna är besvarade. 1999-2011 sjönk journalistkårens förtroendebalans för kungahuset från +4 till -55. Kungahusets pressrelationer beskrivs i en separat uppsats (Söderman 2014). Här skall bara nämnas att kungahuset 1995 inrättade en särskild informationsavdelning för att själv styra sin mediebild och 1996-1999 fick regeringsrättens gehör för sin tolkning att hovstaterna inte var någon myndighet och att offentlighetsprincipen därför inte gällde.

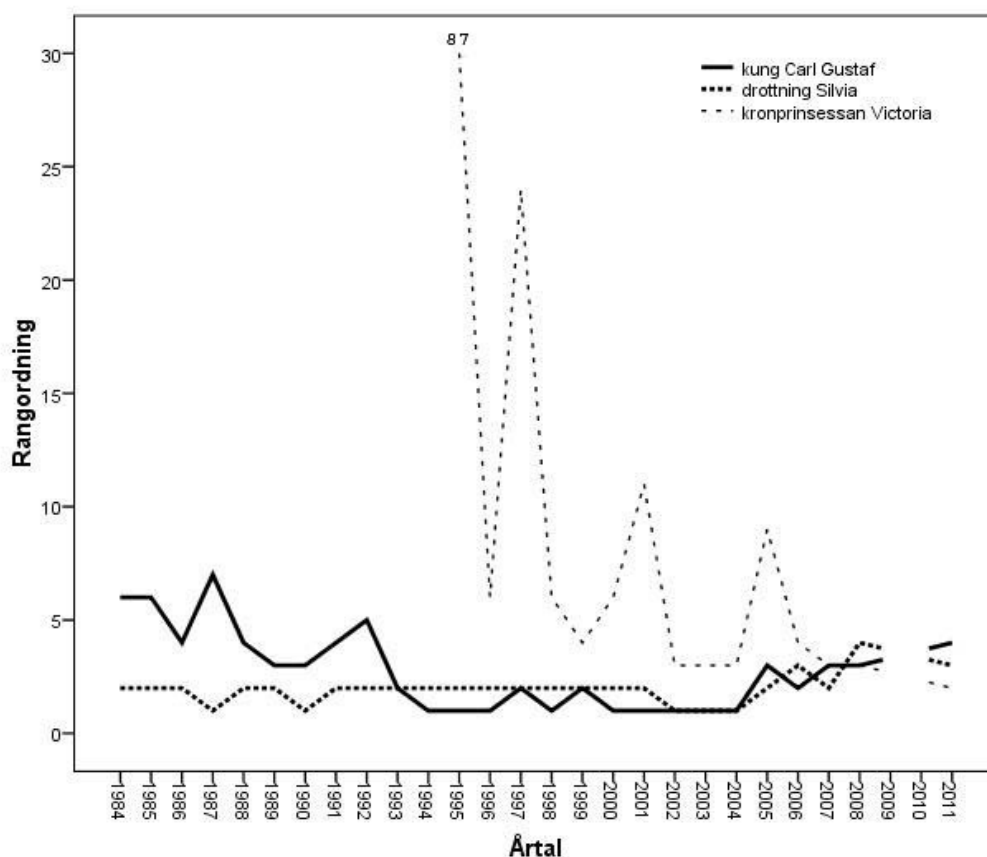
Interpolerar man bakåt i siffrorna skulle journalistkåren och befolkningen 1994 haft samma förtroendebalans (≈ 40). De dåliga pressrelationerna förfaller självförvållade.

Däremot stöds kung Carl Gustaf av statsapparaten. Riksdagsledamöternas förtroendebalans för kungahuset steg 2002-2011 från cirka -10 till +47. Förmodligen en effekt av den beryktade ”mat och prat”-strategin: bjudluncher, -supéer och -middagar kombinerad med mingel – s k kanapé-politik (Billing 2010). Ökningen kan också tolkas som en ”backlash”-effekt av pressangreppen. Inte heller riksdagen gillar mediedrev. Stödet skall dock inte överdrivas. Republikanska föreningen leds från 1999 av en riksdagsman eller -kvinna och 2003 bildades ett nätverk Riksdagens republikanska sällskap.

5.6 Kungahusets popularitet & inflytande

Genom de långa ämbetsiderna är kungligheternas popularitet mycket viktig. Om de inte var omtyckta skulle deras ställning snart bli olidlig. För kungligheter som för andra celebriteter innebär popularitet att man ”bjuder på sig själv” genom att ge intervjuer. Det räcker inte med att visa upp sig. Carl Gustaf har försökt minimera sina presskontakter vilket mycket riktigt har straffat sig.

Figur 3. Rangordning 1984-2011 av kung Carl Gustaf, drottning Silvia och kronprinsessan Victoria enligt kriteriet Sveriges populäraste man respektive kvinna. Källor: ICA-kuriren 1984-2007 ($n \approx 1000$); SOM-institutet 2008 & 2011 ($n \approx 3000$).

1967, 1984-2007, 2008 & 2011 publicerade Sifo och SOM-institutet undersökningar om Sveriges populäraste eller mest beundrade man och kvinna (se figur 3). Gustaf VI Adolf var 1967 Sveriges populäraste man. Det dröjde till 1994 innan kung Carl Gustaf nådde samma position. Drottning Silvia har legat på första eller andra plats bland Sveriges kvinnor nästan hela perioden. Efter 2004 har kungaparets popularitet minskat medan kronprinsessan Victoria 1995-2011 avancerat till en andraplats efter Astrid Lindgren.

Carl Gustafs låga popularitetssiffror har använts som ett argument för att han skulle abdikera till förmån för Victoria. Något sådant kommer uppenbarligen inte att ske. Carl Gustaf tänker sig ”regera ända in i kaklet”.

*

Med kungligheterernas sociala ställning, massmedieexponering & personliga popularitet följer ett svårdefinierbart inflytande. Det är inte bara det att allt de säger och gör övertolkas och får genomslag. Deras blotta existens påverkar samhällsklimatet. Stig Strömholm (Strömholm 1973) har försökt konkretisera fenomenet:

Mäter man en människas inflytande på sin omvärld i termer av total påverkningsmassa, inte genom vikten av enskilda individuella beslut, kan det väl hävdas, att kung Gustaf VI Adolf ”betytt mer” för sin samtid än mäktigare föregångare. [Vi har ett] behov av permanens – av en smula varaktighet, en smula samband mellan då och nu, och mellan nu och en överskådlig framtid. Monarkin och dess symboler är [i motsats till politiken] trygghetsfaktorer. Det är i födslarnas, vigslarnas och dödsfallens rytmer de flesta ännu mäter sitt liv. Våra trygghetsymboler måste ha egenskapen att leva i ödesgemenskap med oss i fråga om sådana händelser. Monarkin tillhandahåller, respektlöst uttryckt, ett helt ”familjepaket”, inbjuder oss att dela och identifiera oss med händelser i privatlivet som är omgivna av stark – regelmässigt samlande och positiv – emotionell spänning. Det kan inte politikerna göra, och vi torde vara dem tacksamma för att de inte försöker.

Effekterna av inflytandet kan vara nog så påtagliga. Carl Gustafs blamager och tsunami-talet den 10 januari 2005 brukar nämnas som exempel men är bara toppen av isberget. Enligt Carl Gustaf är hela hans yrkesroll beroende av fenomenet. Så fort han intresserar sig för något blir det uppmärksammat. Det gäller sedan att hålla sig i bakgrunden så att journalisterna skriver om saken och inte om honom själv. Detta är makt men det är svårt att sätta siffror på den. Vissa har dock försökt:

Tidningen Fokus har från 2007 årligen utsett Sveriges 100 mäktigaste personer. Kriterierna är att både verka och synas. Kung Carl Gustafs placeringar 2007-2013 har varit x-x-70-37-66-59-70 där "x" anger att han inte kom med bland de 100 främsta. Kronprinsessan Victorias placeringar under samma tid har varit 95-60-23-17-29-25-41. Drottning Silvia har inte ingått i urvalet men tidskriften Forbes placerade henne 2004 på 68:e plats på sin lista över världens mäktigaste kvinnor. På liknande listor av Göteborgsposten och Aftonbladet 2005-2009 med huvudsakliga kriteriet att synas placerade sig kung Carl Gustaf 7-12-13-15-33, kronprinsessan Victoria 90-43-29-21-10 och drottning Silvia 97-x-96-x-x. Det finns även en undersökning från 2001 (Göransson 2007) där grupper ur den svenska eliten rangordnas varandra enligt kriteriet hur mycket de har ”att säga till om” på en skala 1-10. Kungahuset bedöms ha minst att säga till om med poängen 2.69 – oklart dock vad det innebär i praktiken – t ex Svenska kyrkan ligger näst sist med poängen 2.92 och har ändå ett avsevärt moraliskt inflytande. Det finns spekulationer om att kungahusets traditionella roll – dess blotta existens – bromsar samhällsutvecklingen men inga data på saken. Möjligen har debattörerna i åtanke svårigheten att med en opolitisk statschef uppnå hegemonisk ideologisk makt i Antonio Gramscis mening. T ex socialdemokraternas maktinnehav blev inte lika hegemoniskt som de skulle önskat. Det

fanns alltid ett levande kungligt bevis för att ”Allt kött är hö och blomstren dö och tiden allt fördriver, blott Herrens ord förbliver”.

Kungahuset är således på inget sätt tandlöst. Mer än så är dock svårt även för kungligheterna själva att säga. Vid 40-årsjubileet trodde Carl Gustaf sin största konkreta insats hade varit att kunna ”öppna dörrar” och att sammanföra människor. Andra aktiviteter som statsbesök, eriksgator, och ett stort antal ”närvaror”, tal, medalj- och stipendieutdelningar hade ingått i den normala verksamheten men effekten var svår att avgöra. Det var som att rita i sand.

*

Sedan Åke Ortmarks bok De okända makthavarna (Ortmark 1969) finns också spekulationer om kungahusets otillbörliga inflytande. Det mesta har gällt att ”blamagera” är politiska utspel, att kungahuset genom sitt kontaktnät och sin lobbykraft skulle gå Wallenbergarnas ärenden på bekostnad av annat ”storkapital” – t ex Handelsbankssfären – eller att kungahuset skulle utöva någon sorts konservativ ”korridorpolitik” – t ex stödja Kristdemokraterna. Carl Gustaf och Silvia är inte helt oskyldiga – Silvia hänvisar ibland till sin medborgarroll utanför Torekovkompromissen – men inga utspel har haft den upprepning och konsekvens över lång tid som krävs för att få politiskt genomslag. Möjligen undantaget Silvias engagemang i Ecpat.

6 Diskussion

Resultatdelen har handlat om Kungahusets verksamhet efter Torekovkompromissen & Stödet för en sådan monarki. Diskussionsdelen tar upp några punkter som försvårat en saklig diskussion om statskicket: Torekovkommitténs oklara intentioner, den svenska monarkins ”rätta natur”, ”ruinvärdet” av en sådan monarki & ”den monarkistiska mystiken”.

6.1 I huvudet på Torekovkommittén

Torekovkommittén har blivit mest omtalad för de tre beslut som avskaffade Carl Gustafs formella befogenheter enligt författningen: Han har inte någon roll i regeringsbildningen, skriver inte under några regeringsbeslut (får inte heller kritisera besluten) & har inte längre högsta befälet över krigsmakten (men hederstitlarna general & amiral).

Det som är mindre omtalat är besluten att även minska hans symboliska roll: Avskaffandet av statsrådets trohetsed till kungen, avskaffandet av riksdagens högtidliga öppnande (enligt riksdagsordningen 1723), avskaffandet av prefixet Kungl för de statliga verken (ett administrativt beslut av okänd ålder) & avskaffandet av belöningsystemet av de statliga tjänstemännen (tjänste- och förtjänstordnarna till svenska medborgare, adelsvärdigheten). Carl Gustav får inte heller utan särskild inbjudan vistas i riksdagens lokaler och skall – om inbjuden – hålla en låg personlig profil.

Torekovkommittén ville dock fortsatt utnyttja regentens prestige genom att han – för att poängtera deras vikt – satt ordförande i regeringsskiftes- och informationskonseljerna och i utrikesnämndens sammanträden, dock utan yttranderätt. Detta skulle även formalisera kontakterna mellan regenten och regeringen och förhindra att parterna gled alltför långt bort från varandra.

Regentens formella befogenheter enligt folkrätten kvarstod. Som statschef ledde Carl Gustaf de in- och utgående statsbesöken & recipierade och avtackade diplomater. Han förhandlade inte men alla avtal undertecknades i hans namn (senare ändrat).

Ytterligare beslut rörde kungafamiljen enbart: Tronföljden inskränktes till Carl Gustafs och prins Bertils efterlevande, regenten fick (enligt ett senare beslut) utdela ordnar till sin egen familj, regenten fick adla sin egen familj till hertigar eller hertiginnor & regenten fick rättslig immunitet.

*

Vid tiden för remissbehandlingen av propositionen diskuterades bland monarkister till vilken gruppering Gustaf VI hörde och om Torekovkompromissen gjorde en skillnad i hans roll. Var Gustaf VI en opolitisk tjänsteman eller var han en politiker som utnyttjade de möjligheter till inflytande som han hade? Gustaf VI:s roll som monark är så dåligt beskriven att det inte går att säga något om saken. Det hänvisas till att han knöt vänskapsband med t ex Tage Erlander och att hans personliga anseende och popularitet gjorde det omöjligt att avskaffa monarkin. (Gierow, Holmquist & Peterson red. 1971.) Mer on-topic är att han utnyttjade ordensutmärkelserna för att göra sig populär i statsapparaten – han skall ha delat ut mer än 5000 ordnar – vilket väl var anledningen till att Torekovkommittén avskaffade privilegiet.

Mediefokus gör att Carl Gustaf fortfarande uppfattas som toppen av samhällspyramiden. Det har dock varit omöjligt att försvara hans position genom hänvisningar till hans traditionella roll. Han måste verka i det samhälle som existerar – framförallt genom att synas. Alla som någonsin uttalat sig om saken har framhållit vikten av veckotidningsskriverierna och att han snabbt skaffade sig en profil att skriva om. Profilen var lite av en diversehandel men det har haft mindre betydelse.

*

Ett återkommande problem är att det saknas tvåvägskommunikation mellan Carl Gustaf och regeringen – den är envägs eftersom Carl Gustaf inte har yttranderätt vid sammanträdena. Diskussionerna med regeringen och talmannen förs adhoc utanför protokollet. Riksdagens kritik framförs omvägen via KU, propositioner och massmedia. Carl Gustaf låter andra svara (riksmarskalken, informationsavdelningen, bekanta) men det är oklart med vilket mandat.

Debatten om alternativet till monarki har länge styrts av Olof Palmes ord att konstitutionen var skriven så att ordet monark med ett penndrag kunde ersättas med president. I praktiken är dock Torekovkompromissen till den grad specialskriven att passa monarkins traditionella roll att något sådant inte är möjligt. I stället har statsvetare som Olof Ruin och andra (Ruin 2010; SR 2010) diskuterat att avskaffa statschefsämbetet. Argumenten haltar dock. Carl Gustaf skall inte avsättas för att han missköter sig eller för att en ceremoniell monarki inte längre fyller sin uppgift utan för att den är omodern. Man anar någon sorts tävlan mellan ett kungahuset i tiden och ett modernistiskt projekt.

6.2 Skenmonarki, skuggmonarki, cykelmonarki, Chippendalemonarki, heraldiskt fenomen eller operettmonarki?

Torekovdemokratin är en kompromissprodukt. Med tiden förändrades kulturklimatet och kritiken mot kompromissen – ”Östeuropa light” som den kallades i monarkikretsar – ökade. Författningen var skriven i den modernistiska 68-traditionen att folkviljan skulle ha ett omedelbart genomslag i politiken. Detta yttrade sig så att tvåkammersystemet avskaffades, att valperioderna en tid kortades till tre år, att vissa frågor skulle avgöras genom folkomröstningar, att det ideala styret var direkt demokrati och att denna skulle införas i skolan, i försvaret, i domstolarna, på arbetsplatserna o s v. En monark som var immun mot folkviljan – Carl Gustaf kunde ju inte ställas till svars för någonting – stack verkligen i ögonen och debatterades då och senare som en anomali – ett ”demokratiskt underskott” – men försvarades av ledande politiker i sin egenskap av bekväm kompromiss (Fichtelius 2007: ss. 411-424; Eliasson 2012). Svagheten med kompromissen var att den faktiskt skapade eller bibehöll vad den sade sig vilja undvika – ett maktcentrum vid sidan av regeringen.

*

Carl Gustafs moderniserade monarki är svår att få ett grepp om. Cecilia Åses tes är att den genom sin kombination av folkligt stöd, politisk maktlöshet och som en nationell symbol blivit omöjlig att kritisera. Det förefaller en överdrift. Carl Gustaf kritiseras dagligen och ju noggrannare man beskriver hans roll som nationell symbol desto oklarare blir den. Han är både världsmedborgare, EU-tillskyndare och fosterlandsvän. Visserligen är han ”svensk in i märgen” men han hävdar samtidigt att ”Vår fosterlandskärlek får inte ta sig uttryck i utestängande av människor på grund av deras hudfärg, nationalitet, språk eller religion” (Kung Carl Gustaf 1998). Svårt att få ihop alla dessa hans uttalanden. Min egen tes är att Carl

Gustafs moderniserade monarki har en demokratisk legitimitet, gör en viss nytta och därför stöds av befolkningen. Ytterst påstås den dock vila – inte på vad den utträttar för landet – utan på sina traditioner. Carl Gustaf har av den anledningen alltid varit rädd för att rubba utanverket.

6.3 ”Ruinvärdet” av en avlövd monarki.

Monarkins fortsatta existens ges i litteraturen en socialpsykologisk förklaring (Black 1953; Shils & Young 1953; Moberg 1955; Kuhn 1996). Människor kan skolas till att dyrka vad och vem som helst – även monarkin. Black och de andra grottar ned sig i detaljerna för hur detta går till. Alternativhypoteserna är att monarkin fyller en statsrättslig funktion eller att den är en konsekvens av den mänskliga naturen. Det finns t ex en norsk undersökning om att deras republikaner har en övervikt av ”postmoderna materialister” (Grimstad 2006). Begreppet är inte helt solklart men förefaller innebära en mera krass, jordnära syn på tillvaron. Monarkisterna skulle då hylla en mera estetisk, idealistisk filosofi.

Det är svårt att få någon rätsida på debatten. Personligen tycker jag att den blir mest begriplig tolkad som klasskamp: Borgerliga liberaler och merparten socialdemokrater ansåg cirka 1918 att i och med det parlamentariska folkstyret så var monarkin snöpt och fick gärna vara kvar som historiskt minnesmärke. Dess ruinvärde var inte att underskatta. Vänsterradikalerna var besvikna över att folkstyret inte inneburit några grundläggande samhällsförändringar. Folket hade uppenbarligen genom monarkin och andra sätt lärts att förtrycka sig självt: ”[Genom Torekovkompromissen] bevarades det som hade praktisk betydelse för vår tids överklass: kungadömet som en institution genom vilken man kan förhårliga överklassen, dess livsstil och ideal, som ett medel att befästa ojämlikhet som princip, att utveckla chauvinism och ge den verkliga överheten ett skimmer av romantik, tradition och värdighet.” (Werner 1977.)

Det är också en konkurrens om två demokratiska ”skapelseberättelser”. Om Sverige alltid har haft en demokratiskt sinnad allmoge har socialdemokraterna inte tillfört något nytt i den vägen. Historikern Fredrik Lagerroth ville t ex härleda den svenska demokratin till införandet av sockenstämmor på 1600-talet.

6.4 ”Den monarkistiska mystiken”

I monarkidebatten dominerar extremgruppernas argument. Republikanerna påpekar hur otidsenlig monarkin är som politiskt system. Monarkisterna påpekar att monarkin i kraft av sina traditioner (=otidsenlighet) är en sammanhållande kraft. Otidsenligheten brukar sammanfattas som ”den monarkistiska mystiken”. Omkring denna finns mycket både republikansk och monarkistisk mytbildning som tycks sprungen ur samma mylla som Vilhelm Mobergs pamflett – upplysningsfilosoferna och deras motståndare. Två exempel:

- Percy Black (1953) ser mystifieringen som en anti-intellektuell retorik: Monarkin kan inte försvaras med argument. Ergo. Enda sättet att försvara den är att göra det utan argument.
- Senare argument verkar inspirerade av Bruno Bettelheims teorier om sagans struktur. Två sådana citat: “Vi lever ju i en förnuftsstyrd värld, allt är rationellt och logiskt. Och så finns det en institution som är gammalmodig, irrationell, och nästan mytisk och det är monarkin. Hur ser drottningen på det?” (Dabrowski 1986.) ”Människor gör kungligheten till en magisk pusselbit i en för övrigt rationell värld. Genom att agera

som om de kungliga är extraordinära, upplevs de också som det. Den attraktiva kungliga mystiken framträder i mötet mellan föreställningar om kunglig vanlighet och kungliga ovanlighet. Genom minnen av historiska kungar och relationer till nuvarande och kommande kungliga personer skapas en kollektiv odödlighet.” (Frihammar 2011.) Detta får nog tolkas som en postmodern debatt – att diskursen är viktigare än fakta. Kungligheter och deras anhängare mystifieras till den grad att en diskussion är omöjlig.

Carl Gustaf har en betydligt handfastare syn på saken. Det gäller att inte stöta sig alltför mycket med befolkningens förväntningar. Det har han dock haft svårigheter med från dag ett: Kunde han som kung köra bil själv? Passade det sig att han motionerade? Blev det inte för pråligt med uniform, ordnar och allt? Var inte dessa officiella limousiner alltför vräkiga? Han sammanfattade sina problem som att Gustaf VI var 92. Han själv 27. Svenska folket hade att vänja sig vid detta faktum. (Svenska Dagbladet 1983.)

Vid varje kungabröllop har det debatterats om en borgerlig brud eller brudgum skulle urholka den kungliga mystiken som förutsätts vara beroende av ingifte med de gamla eliterna. Under Carl Gustaf har dock svenska folket fått vänja sig vid både arbetarklass, småborgare och rena karriärister: Lilian Craig, Silvia Sommerlath, Daniel Collert, Daniel Westling, Erik Granath, Jonas Bergström, Christopher O'Neill, Emma Pernald och Sofia Hellqvist. Man får se det som att ståndscirkulationen är en del av den monarkistiska mystiken. Det är ju svårt att få ihop Bernadotternas anspråk på att representera ett uråldrigt svenskt kungahus med det faktum att ättens stamfar faktiskt är en invandrad fransk revolutionsgeneral och jakobin. Att ätten så småningom blev ingift i en sidolinje till Gustav Vasa har inte tagits på allvar ens av Carl Gustaf själv. Han vallfärdar till Pau – inte till Uppsala högar.

6.5 Slutord

Som sagts tidigare: Carl Gustafs moderniserade monarki har en demokratisk legitimitet, gör en viss nytta och stöds därför av befolkningen. Därmed inte sagt att den är outhärlig. Ett skifte till en vald president skulle dock medföra så många följdverkningar att de folkvalda avstått. Den främsta förlusten skulle vara att ämbetet politiserades och tappade i legitimitet. Den främsta vinsten skulle vara att man slapp en mängd historiskt ”bråte” och att ämbetet därför kunde granskas av konstitutionsutskottet och Riksrevisionsverket (RRV). RRV skiljer på tre nivåer:

Ekonomisk granskning är att RRV bedömer om sifferunderlaget och sammanfattningen av dito är tillförlitlig och rättvisande. Granskningen sker enligt god revisionssed (ISSAI).

Årlig revision är en ekonomisk granskning + en kontroll att verksamhetsdirektiven följts. Brister i ekonomistyrningen kommenteras.

Effektivitetsrevision är en granskning av hushållning, resursutnyttjande, måluppfyllelse och samhällsnytta. Förbättringsförslag lämnas.

En revision skulle tvinga de folkvalda att specificera vad de vill med statschefsämbetet. Möjligen sker detta redan inom lyckta dörrar när hovet äskar anslag. Nu skulle dock alla behöva ta offentlig ställning. Det vill de inte.

Monarkins framtid är ljus: Det finns en mängd obevisade påståenden om att monarkin inte kan kapa sina rötter till ståndssamhället. Eftersom Carl Gustafs moderniserade monarki har

gjort just detta kan argumenten läggas till handlingarna. Vi har en borgerlig monarki med ett opinionsstöd som en normal politiker bara kan drömma om.

Referenser

- Adelsohn, Ulf. (1987.) Partiledare: dagbok 1981-1986. Stockholm: Gedin.
- Alpzén, Solveig. (1986.) Monarki och demokrati ger stabilitet åt landet. Svenska Dagbladet, 28 april.
- Aftonbladet. (1952.) [Intervju med Per Meurling.] 14 maj.
- Aftonbladet. (2006-2009.) [Maktskattningar.] (Flera datum.)
- Andersson, Benedict. (1993.) Den föreställda gemenskapen: reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning. Göteborg: Daidalos.
- Andersson, Perry. (1980.) Den absoluta statens utveckling. Lund: Arkiv/Zenit.
- Andersson, Perry. (2004.) Övergångar från antiken till feodalismen. Lund: Arkiv.
- Andersson Odén, Tomas, Ghersetti, Marina & Wallin, Ulf. (2005.) Tsunamins genomslag – En studie av svenska mediers bevakning. (KBM:s temaserie nr 13.) Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.
- Arvidsson, Jonas. (2006.) Mest för syns skull? (D-uppsats, vt.) Uppsala universitet: Nationalekonomiska institutionen.
- Asp, Ken. (red.) (2012.) Svenska Journalister 1989-2011. Göteborgs universitet: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation.
- Back, Pär-Erik & Fredriksson, Gunnar. (1966.) Republiken Sverige. (Verdandi debatt nr 26.) Stockholm: Prisma.
- Bagehot, Walter. (1873.) The English Constitution. 2nd edition. Pdf-kopia av originalet.
- Balmer, John M T, Greyser, Stephan A & Urde, Mats. (2004.) Monarchies as Corporate Brands. Bradford University School of Management. Working Paper No 04/24.
- Barling, Katarina. (1999.) [Kung Carl Gustafs tal vid riksdagens öppnande.] (PM.) Riksdagens utredningstjänst, 13 oktober.
- Bergman, Torbjörn. (1992.) Multiple Goals and Constitutional Design: How the Swedish King Lost His Formal Powers. Statsvetenskaplig tidskrift nr 3, pp 209-232.
- Bernhard, Carl Gustaf. (1996.) The king, the environment and sciences. Läcköinstitutet.
- Bernhard, Carl Gunnar. (2000.) Huset på höjden. Stockholm: Atlantis.
- Berner, Olle. (2010.) Hur lönsam är du, våran kung? Internettidningen Newsmill, 24 maj.
- Billig, Michael. (1992.) Talking of the Royal Family. London: Routledge. Ny omarbetad upplaga 1998.
- Billing, Anders. (2010.) Hovets makt. Fokus, 29 april.
- Billing, Anders. (2011.) Alla kungens medaljer. Fokus, 18 februari.
- Biörck, Gunnar. (1974.) För kungen i tiden. Svenska Dagbladet, 28 januari.
- Black, Percy. (1953.) The Mystique of Modern Monarchy. With Special Reference to the British Commonwealth. London: Watts & Co.
- Blain, Neil & O'Donnell, Hugh. (2003.) Media, Monarchy and Power. Bristol: Intellect.
- Blidh, Daniel. (2009.) Monarkidebatten - En analys av de båda sidornas argument. (C-uppsats, vt.) Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Bodström, Thomas. (2011.) Inifrån. Makten, myglet, politiken. Stockholm: Norstedts.
- Bramstång, Gunnar. (1990.) Tronrätt, bördstitel och hustillhörighet: några anteckningar. (Skrifter utgivna av Juridiska föreningen i Lund.) Lund: Juristförlaget.
- Bramstång, Gunnar. (2002.) Juridiska fakulteten vid Lunds universitets remissvar på promemorian Adelns offentligt rättsliga status (Ds 2002:6). Svarsdatum 2002-03-06.
- Brothén, Martin. (2004.) Riksdagsenkäten 2002. (Kompletterande bearbetning.)
- Burke, Edmund. (1790.) Reflections on the Revolution in France. Pdf-kopia av originalet.
- Burke, Peter. (1996.) En kung blir till – Myter och propaganda kring Ludvig XIV. Stockholm: Tiden/Athena.

- Cannadine, David. (1990.) *The Decline and Fall of the British Aristocracy*. New Haven, Conn.: Yale University Press.
- Constant, Benjamin. (2003.) *Principles of Politics Applicable to All Governements*. Indianapolis: Liberty Fund, Inc. Pdf-kopia. Översättningen är baserad på 1815 års upplaga. Diskussionen om en "pouvoir neutre" är dock utförligare i utkastet.
- Dabrowski, Stina. (1986.) Stina möter Silvia. SVT1, "20:00 Special", 1986-06-19, kl 20:00.
- Danielsson, Kerstin. (m fl.) (1990.) Kungen, drottningen och barnen. SVT1, 31 december.
- Davies, Jude. (2001.) *Diana, A Cultural History: gender, race, nation and the people's princess*. Basingstoke: Palgrave.
- Eliasson, Ingemar. (2012.) Har lagstiftaren lämnat statschefen i sticket? (Årsbok, ss. 75-90.) Kungliga Vitterhetsakademien.
- Eliasson, Ingemar. (2013.) *Jag vet var jag kommer ifrån - stycken om mitt liv*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Easy Research. (2004.) [Opinionsundersökning utförd 2004 på uppdrag av Republik.nu.] Tillgänglig på <<http://www.republik.nu/pdf/easyresearch.xls>>, citerad 2014-01-01.
- Einarsson, Mats & Svensson, Jesper. (2012.) ...bara ett penndrag. Stockholm: Hjalmarsson & Högberg.
- Expressen. (1990.) [Intervju med Elisabeth Tarras-Wahlberg.] 10 maj.
- Fichtelius, Erik. (2007.) Aldrig ensam, alltid ensam. Samtalen med Göran Persson 1996-2006. Stockholm: Norstedts.
- Fjellman, Margit. (1973.) *Gustaf VI Adolf. Närbilder av kungen*. Stockholm: Bonnier.
- Fogelberg, Mats. (2003.) Värde fem miljarder. Dagens Industri Weekend, 5 september.
- Fokus. (2007-2013.) [Maktskattningar.] (Flera datum.)
- Forstorp, Per-Anders. (2005.) Retorik och tsunami (1): »Den kungliga vanligheten» i talet vid tsunamikatastrofen – en nyordning i den kommunikativa monarkin? (IPLab-rapport nr 262.) Stockholm: Kungliga tekniska högskolan, Department of Numerical Analysis and Computing Science.
- Frazer, James G. (2009.) *The Golden Bough: a study in magic and religion*. Oxford: Oxford University Press.
- Frenkel, Henrik. (2007.) Jag som chef. Tidningen Chef nr 4, ss. 40-50.
- Frihammar, Mattias. (2009.) Vanlighet som väcker begär. Kulturella perspektiv nr 2 (årg 18), ss. 15-19.
- Frihammar, Mattias. (2010.) *Ur svenska hjärtans djup: reproduktion av samtida monarki*. Stockholm: Carlsson förlag.
- Frihammar, Mattias. (2011.) Kunglighet som en magisk pusselbit i en rationell värld. Tillgänglig på <<http://www.su.se/om-oss/press-media-nyheter/pressmeddelande-arkiv/kunglighet-som-en-magisk-pusselbit-i-en-rationell-v%C3%A4rld-1.7447>>, citerad 2014-01-01.
- Gierow, Karl Ragnar, Holmquist, Nils-Gustaf & Peterson, P G. (red.) (1971.) *Gustaf VI Adolf. Hela folkets kung*. Stockholm: Hemmets Journal AB.
- Greyser, Stephen A, Balmer, John M T & Urde, Mats. (2006.) The monarchy as a corporate brand. Some corporate communications dimension. *European Journal of Marketing* No 7/8 (vol 40), pp 902-908.
- Grigg, John. (red.) (1958.) *Is the Monarchy Perfect?* London: John Calder.
- Grimstad, Carl-Erik. *Det svenska kungahuset ur norsk synvinkel*. I: (Ögren red. 2006.)
- Gromyko, Andrei. (1989.) *Memories*. London: Hutchinson.
- Göransson, Anita. (2007.) *Maktens Självbild: karriärer och barriärer*. I: Göransson, Anita. (red.) *Maktens kön: kvinnor och män i den svenska makteliten på 2000-talet*.
- Göteborgsposten. (2005.) [Maktskattningar.] (Okänt datum.)

- H:son-Ericson, Stig. (1976.) *Memoarer: Vita havet. Segling i kungliga farvatten*. Stockholm: Bonniers.
- Harrison, Dick & Ahokas Schein, Desirée. (2012.) *Från en säker källa...* Stockholm: ICA bokförlag.
- Hernelius, Allan & Werner, Mårten. (1973.) Motion 1874. KU betänkande nr 26, ss. 116-117.
- Hobsbawm, Eric J & Ranger, Terence. (red.) (1983.) *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hultkvist, Jonas. (1979.) Inget utspel av kungen. [Intervju med bl a hovrättsrådet Gustaf Petrén.] Svenska Dagbladet, 19 maj.
- Hultman, Barbro. (2014.) *I den kungliga kulissen : en hovreporters betraktelser*. Stockholm: Langenskiöld.
- Johansson, Hilding. (1976.) Grundlagsfrågan i Riksdagen – några avsnitt. Statsvetenskaplig tidskrift nr 1, ss. 27-31.
- Jönsson, Mats & Lundell, Patrik. (red.) (2009.) *Media and Monarchy in Sweden*. Göteborg: Nordicom.
- Kallio, Kirsti. (1972.) Kvinnan ska stanna vid spisen. Svensk damtidning nr 31 & finska veckotidningen Viikkosanomata citerad i Expressen den 16 juli.
- Kanje, Daniel. (2005.) Bara den som älskar sörjer. En retorisk analys av minnestalen till flodvågskatastrofens offer, i Stockholms Stadshus, den 10 januari 2005. (C-uppsats, ht.) Göteborgs universitet: Institutionen för svenska språket.
- Kantorowicz, Ernst H. (1957.) *The king's two bodies: a study in mediaeval political theology*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Kuhn, William M. (1996.) *Democratic Royalism : The Transformation of the British Monarchy 1861-1914*. London: MacMillan Press Ltd.
- Kullenberg, Annette. (1974.) Överklassen i Sverige. Stockholm: Tiden.
- Kullenberg, Annette. (1995.) Urp! sa överklassen: eliten i Sverige. Stockholm: Tiden.
- Kung Carl Gustaf. (1998.) Tal på nationaldagen 1998. I: Lindblad, Ulf & Orup, Lars. Carl XVI Gustaf - 25 år på tronen. TV4, 15 september.
- Kungl. Hovstaterna. (1997-2013.) Verksamhetsberättelse. (Årsbok.)
- Lagerroth, Fredrik. (1975.) *Vår nya författning och frihetstidens*. Lunds universitet: Statsvetenskapliga institutionen. 1975:1.
- Lindberg, Mats. (2009.) Varken kung eller president. Den onödiga statschefen. Sydsvenskan, 21 mars. (Omarbetad pdf-version 2012-12-01.)
- Lundgren, Roger. (2013.) *Drottning Silvia – en jubileumsbok*. Stockholm: Swedish Royal Media.
- Magnergård Bjers, Christina. (2001.) *Drottning Silvia*. Stockholm: Ekerlids förlag.
- Mehr, Stephan. (1996.) Intervju med kung Carl XVI Gustaf. MånadsJournalen nr 5.
- Moberg, Vilhelm. 1955. Därför är jag republikan. Stockholm: Folket i Bild.
- Moberg, Vilhelm. 1966. Därför är jag republikan. Stockholm: Folket i Bild. Ny omarbetad upplaga.
- Murray-Brown, Jeremy. (red.) (1969.) *The Monarchy and its Future*. London: Allen & Unwin.
- Mårtensson, Jan. (2000.) Att kyssa ett träd. *Memoarer*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Möller, Tommy. (1998.) Politikerförakt eller mogen misstro? En översikt. Svenska kommunförbundet, Åjour nr 2.
- N.Y. Times. (1976.) [Intervju med kung Carl Gustaf.] 19 mars.
- Nairn, Tom. (1988.) *The Enchanted Glass: Britain and its Monarchy*. London: Radius & London: Vintage. Nya omarbetade upplagor 1994 & 2011.
- Nildén, Inger. (m fl.) (1999.) Kungafamiljen genom åren. SVT1, 30 december.
- Nildén, Inger. (m fl.) (2001.) Året med kungafamiljen 2000. SVT2, 1 januari.

- Nildén, Inger. (m fl.) (2005.) Kungafamiljen 2004. SVT1, 1 januari.
- Nilsson, Lennart. (2012.) Monarkin och statschefen i Sverige – stöd, förtroende och popularitet. I: Bergström, Annika, Weibull, Lennart & Oscarsson, Henrik. (red.) I framtidens skugga. (Årsbok, SOM-rapport nr 56.) Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Nilsson, Lennart. (2013.) Svenska folket, journalisterna, monarkin. I: Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika. (red.) Vägskalet. (Årsbok, SOM-rapport nr 59.) Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Nordin, Jonas. (2009.) Frihetstidens monarki – Konungamakt och offentlighet i 1700-talets Sverige. Stockholm: Atlantis.
- Olsson, Lova. (2007.) Kungen belönar nästan bara män. Svenska Dagbladet, 22 september.
- Olsson, Lova. (2011.) Riksdagens förtroende för kungahuset. Svenska Dagbladet, 18 december.
- Ortmark, Åke. (1969.) De okända makthavarna: de kungliga, militärerna, journalisterna. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Oscarsson, Henrik. (2012.) Beundrade personer. I: Bergström, Annika, Weibull, Lennart & Oscarsson, Henrik. (red.) I framtidens skugga. (Årsbok, SOM-rapport nr 56.) Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Paine, Thomas. (1791.) Rights of Man. Pdf-kopia av originalet.
- Pettersson, Niklas. (2008.) För Sverige - I tiden. En analys av Sveriges kung Carl XVI Gustafs uttalanden och befogenheter i början av 2000-talet. (C-uppsats i statskunskap, vt.) Örebro universitet: Samhällsvetenskapliga institutionen.
- Peterson, Thage G. (1999.) Resan mot Mars: anteckningar och minnen. Stockholm: Bonnier.
- Pohjolan-Pirhonen, Ursula. (1970.) [Intervju med prins Bertil.] Allers veckotidning nr 39.
- Popova, Susanna. (2008.) Överklass: en bok om klass och identitet. Stockholm: Lind & Co.
- Prop. 1972:31. Kungl. Maj:ts proposition om inrättande av Sveriges exportråd, m.m. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Prop. 1973:90. 1974 års regeringsform, regeringens proposition. (Avsnitt 5.4 Statschefen.) Stockholm: Allmänna förlaget.
- Rainer, Lena. (1996.) Debatt på Publicistklubben, 13 maj.
- Regeringsrätten. (1999.) Handlingar hos Riksmarskalksämberet har ansetts inte omfattade av bestämmelserna i 2 kap. Tryckfrihetsförordningen. (Årsbok.) Målnummer 6786-98. Avgörandedatum 1999-06-24.
- Royalistiska föreningen. (1998.) [Kravlista.] Rojalisten nr 2.
- Ruin, Olof. (2010.) "Vi behöver en seriös debatt om vårt statsskick." DN Debatt 2010-06-24. Tillgänglig på <<http://www.dn.se/debatt/vi-behover-en-serios-debatt-om-vart-statsskick/>>, citerad 2014-01-01.
- Ruin, Olof. (2012.) Maktens former : tretton essäer om politik. Stockholm: Hjalmarsson & Högberg.
- Schüle, Hanna. (2006.) Den svenska monarkin – Ett försvarbart statsskick? En normativ analys av den svenska monarkin och en innehållsanalys av tidningsartiklar om Bruneiaffären. (C-uppsats, ht.) Lunds universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Setterlind, Bo. (1955.) Därför är jag monarkist. Stockholm: Medéns.
- Shils, Edward & and Young Michael. (1953.) The meaning of the Coronation. *The Sociological Review* 1(2): ss. 63–81.
- Sifo. (1967.) [Opinionsundersökning utförd augusti 1967 på uppdrag av Aftonbladet.] I: Aftonbladet, 27 augusti.
- Sifo. (1973.) [Opinionsundersökning utförd december 1973 på uppdrag av Expressen.] I: Expressen, 10 januari.
- Sifo & Zetterberg, Hans. (1976.) The Kingdom in the Polls. Stockholm: Sifo:s nyhetsbrev Indikator, juni.

- Sifo. (1978.) [Opinionsundersökning utförd april 1978 på uppdrag av SVT Studio S.] I: Aftonbladet, Dagens Nyheter & Svenska Dagbladet, 5 maj.
- Sifo. (1981.) [Opinionsundersökning utförd juni 1981 på uppdrag av N.Y. Times.] I: N.Y. Times, juni. (Okänt datum.)
- Sifo. (1984-2007.) [Opinionsundersökningar utförda på uppdrag av ICA-kuriren.] I: ICA-kuriren. (Flera datum.)
- Sifo. (1986.) [Opinionsundersökning utförd den 6 februari på uppdrag av Hänt i Veckan.] I: Hänt i Veckan nr 5.
- Sifo. (1988.) [Opinionsundersökning 25-27 april på uppdrag av Industriförbundet.] I: Kungaparet bra PR. Nytt från Industriförbundet nr 8.
- Sifo. (1992.) [Maktskattningar.] (Okänt datum.)
- Sifo. (2002.) [Opinionsundersökning utförd 5-11 juni på uppdrag av Aftonbladet.] I: Melin, Lena. (2002.) Grattis Victoria. Aftonbladet, 13 juli.
- Sifo. (2005.) [Opinionsundersökning utförd den 12 januari 2005.] I: Aftonbladet, 13 januari.
- Sjöberg, Sten & Åsard, Erik. (1982.) Med monarkin i lasten : en bok om Bernadotternas republikaner. Stockholm: Latina-förlaget.
- Smith, Sally B. (2012.) Elizabeth the Queen: The Life of a Modern Monarch. New York: Random House.
- SOM-institutet. (2014.) Förtroendet för kungahuset 1995-2013. Bildspel, tillgänglig på <http://www.som.gu.se/.../1479820_som-seminariet-2014-del-1.pdf>, citerad 2014-04-25.
- Sommelius, Maja & Troedsson, Caroline. (2007.) För Sverige i tiden? En studie om nationellt varumärkesbyggande och kungahusets betydelse för en slagkraftig Sverigebild. (D-uppsats, vt.) Lunds universitet: Institutionen för Service management.
- Sommerholt, Carl. (1988.) Kungens lilla blå-gula. Månadstidningen Z nr 1-2, ss. 28-31.
- SOU 2008:90. Svensk export och internationalisering. Utveckling, utmaningar, företagsklimat och främjande. Utrikesdepartementet: Exportutredningen.
- SR 2010-06-04. Från republik till monarki. Att byta statsskick. Ljudfiler, tillgänglig på <<http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=3097&grupp=10188&artikel=3757035>>, citerad 2014-01-01.
- Staaff, Karl. (1914.) Det konstitutionella styrelsesättet. Stockholm: Ljus.
- Staaff, Karl. (1917.) Det demokratiska statsskicket : jämförande politiska studier. Del 1 & 2. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Sterzel, Fredrik. (1996.) Konungens s.k. apanage och anknytande frågor. (PM.) Riksmarskalksämberet, 1 augusti.
- Strömholm, Stig. (1973.) Reflexioner vid tronskiftet. Svensk tidskrift, 31 december, ss. 442-450.
- Strömholm, Stig. (2004.) Låt kungen utöva makt. Svenska Dagbladet, 19 februari.
- Stjernquist, Nils. (1971.) Grundlagberedningskompromiss i statschefsfrågan. Statsvetenskaplig tidskrift nr 4, ss. 377-379.
- Sundström, Peter. (2013.) Den svenska monarkins legitimitet. Institutionens och statschefs förenlighet med tre olika legitimitetsdimensioner. Örebro universitet: Institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap.
- Svanberg, Mikael. (2010.) Den svenska revolutionen – Några frågor kring tiden när Sverige blev ”en form av republik”. (Politiska och historiska studier nr 1.) Karlstads universitet: Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper.
- Svanberg, Mikael. (2013.) Demokratisyner på kollisionskurs. Debatten inför författningsreformen 1974. (Politiska och historiska studier nr 1.) Karlstads universitet: Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap.
- Svensson, Sven. (1967.) Därför är jag monarkist: ett debattinlägg till Vilhelm Mobergs skrift ”Därför är jag republikan”. Utblick från bygd nr 1.

- Svenska Dagbladet. (1983.) [Intervju med kung Carl Gustaf.] 14 september.
- Söderman, Erik. (2002.) Arbetsmiljö kvalitet i skolan – Kvalitativa och kvantitativa metoder. (Arbetslivsrapport nr 9.) Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Söderman, Erik. (2013.) Kungens biografi. Stockholm: Erik Söderman förlag, tillgänglig på <<http://kungensbiografi.eriksoderman.se>>, citerad 2014-01-01.
- Söderman, Erik. (2014.) Kungahuset och journalistkåren 1946-2013. Under publicering.
- Tingsten, Herbert. (1943.) Monarkin i kristid. Tiden, nr. 7, ss. 398-412.
- Tingsten, Herbert. (1958.) På krigsstigen. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Tingsten, Herbert. (1964.) Skall kungamakten stärkas? : kritik av författningsförslaget. Stockholm: Aldus aktuellt.
- Trägårdh, Lars, Wallman Lundåsen, Susanne, Wollebæk, Dag & Svedberg, Lars. (2013.) Den svala svenska tilliten: förutsättningar och utmaningar. Stockholm: SNS.
- Utrikesdepartementet. (1973-1981.) PM om kung Carl Gustafs statsbesök. Protokollsavdelningen. (Flera datum.)
- Vabi, Nicklas. (2003.) Statschefens offentlighetsrättsliga status. Förvaltningsrättslig tidskrift nr 1/2 (vol 66), ss. 127-158.
- Wagner, Stephan. (1971.) Sverige förblir konstitutionell monarki. Helsingborgs dagblad, 21 augusti.
- Werner, Lars m fl. (1977.) Motion om övergång till republik. Motion 1976/77:46.
- Winerö, Erik. (2005.) Sagokungen i vågornas skugga. Retorikmagasinet nr 28.
- Wobber, Mallory. (2000.) Media and Monarchy. Huntington, N.Y.: Nova Science Publishers.
- Åse, Cecilia. (2006.) En nationell njutning: kropp och kön i kungliga årsböcker. Kvinnovetenskaplig tidskrift nr 1 (vol 26), ss. 59-73.
- Åse, Cecilia. (2008.) Vi är överens: om monarki och demokrati. I: Lundberg, Urban & Tydén, Mattias. (red.) Sverigebilder: det nationellas betydelse i politik och vardag. Stockholm: Institutet för Framtidsstudier, ss. 49-66.
- Åse, Cecilia. (2009.) Monarkins makt: nationell gemenskap i svensk demokrati. Stockholm: Ordfront förlag.
- Ögren, Mats. (red.) (2006.) För Sverige – Nuförtiden. En antologi om Carl XVI Gustaf. Stockholm: Bokförlaget DN.